



**Przykłady
przedwojennej
architektury drewnianej
w powiecie skarżyskim. Katalog**

Piotr Kardyś
Marcin Janakowski

**Przykłady przedwojennej architektury
drewnianej w powiecie skarżyskim.**
Katalog

Skarżysko-Kamienna 2023

Redakcja:

Piotr Kardys
Marcin Janakowski

Projekt okładki:

Marcin Janakowski

© Wszystkie prawa zastrzeżone/ All rights reserved – Fundacja Wczoraj dla Jutra.
Kopiowanie lub rozpowszechnianie niniejszej publikacji podlega przepisom ustawy
o prawie autorskim i prawach pokrewnych (z 2022 r., poz. 2509 ze zm.)

Wydawca:

Fundacja Wczoraj dla Jutra
ul. Lubelska 43, 21-050 Piaski
biuro@fundacjawczorajdlajutra.pl
NIP 5372632578
REGON 36366135800000

Wydawnictwo współfinansowane ze środków Powiatu Skarżyskiego w ramach realizacji zadania publicznego z zakresu kultury, sztuki ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.

Tytuł zadania publicznego: *Architektura drewniana powiatu skarżyskiego. Katalog.*
Mecenasami niniejszej publikacji są także Gmina Łączna oraz Gmina Suchedniów.

ISBN: 978-83-966685-3-0

Skład i druk:

PiS Agencja Wydawniczo-Poligraficzna, 26-110 Skarżysko-Kamienna, ul. Paryska 73,
tel. 41 252 84 40, www.pisawp.com.pl



Szanowni Państwo

W państwa ręce przekazujemy niezwykle publikację, przygotowaną z okazji 25-lecia powiatu skarżyskiego, dzięki której będziecie mogli się „przenieść” w świat starych drewnianych budowli, tak typowych dla terenu obecnego powiatu skarżyskiego jeszcze kilka dziesięcioleci temu.

Niezwykłą ze względu na zawartość informacyjną i ikonograficzną. Zastanówmy się bowiem nad jej zawartością. Informacje o sposobie budowania dawnych domów i zabudowań gospodarczych, wykorzystywanych materiałach, niezwykłych, ale i prostych sposobach zdobienia w drewnie, rozmieszczeniu i rozplanowaniu zabudowań oraz wnętrz. I wiele, wiele innych. Wszystko to potwierdza, że jest to zbiór szczególnie cennych informacji o przeszłości architektonicznej, wspólnej dla wszystkich gmin powiatu skarżyskiego. Warto dodać, że przeszłość owa przetrwała nierzadko dzięki zabiegom wielu właścicieli owych drewnianych budynków.

Autorzy tej publikacji podjęli się trudu tytanicznego. Właściwie opracowanie ma charakter pionierski dla naszego powiatu. Wymagało nie tylko szerokiego spektrum badawczego, wręcz holistycznego podejścia do problemu, ale zmusiło do przeprowadzenia całego szeregu prospekcji terenowych, poprzedzonych szeroką kwerendą źródłową. Tym bardziej należy wyrazić uznanie za podjęcie się przybliżenia tak specyficznej problematyki – powoli rozptywającej się w niebycie historii – a przecież jeszcze do niedawna wydawało się, że drewniane chałupy wszechobecne na wsiach świętokrzyskich pozostaną z nami na zawsze.

Jestem przekonany, że ten niewielki objętością album, ale olbrzymi ładunkiem wiedzy i emocji, stanie się wśród mieszkańców ziem powiatu skarżyskiego swego rodzaju księgą domową, czymś na kształt nowoczesnego materiału dydaktycznego, jak czytać zachowane jeszcze budownictwo drewniane – to niezwykle dziedzictwo powiatu skarżyskiego.

Życzę przyjemnej i pełnej emocji lektury, zapraszam do odwiedzenia opisanych miejsc i przykładów architektury drewnianej, proszę o uzupełnienia i mam nadzieję, że za kolejnych 25 lat nadal będziemy mogli je podziwiać.

Starosta Skarżyski
Artur Berus

Od redakcji

Pozostałości dawnej architektury drewnianej o charakterze zabytkowym w granicach administracyjnych obecnego powiatu skarżyskiego wciąż pozostają niedocenioną wartością należącą do nas wszystkich. Jest tak co najmniej z kilku powodów. Przede wszystkim zachowane budownictwo drewniane o charakterze mieszkalnym zawiera w sobie niezwykle ładunek wiedzy w zakresie umiejętności wykorzystania miejscowych, ogólnodostępnych surowców, zarówno w kontekście ich pozyskiwania, jak i obróbki. Po drugie niesie ładunek emocjonalny związany z codzienną egzystencją ludzką w środowisku mieszkalnym, maksymalnie naturalnym i przyjaznym ze względu na wykorzystanie tego, co dała ludziom przyroda. Było to wszak najczęściej „gniazdo” rodzinne, wspólne schronienie, nierzadko kojarzone z różnymi praktykami magiczno-religijnymi towarzyszącymi jego budowie (święcenie, ofiary zakładzinowe, wianek), użytkowaniu i jego mieszkańcom. Najczęściej pełniło funkcję swoistego centrum dawnego, rodzinnego mikroświata, bardzo często wielopokoleniowego, a zatem pełnego tradycji i pamięci. Było też przestrzenią spotkań z dalszymi krewnymi, a nawet obcymi. Po wtóre niezwykle istotne były i są nadal doznania estetyczne związane z obecnością architektury drewnianej domów mieszkalnych, zabudowań gospodarczych, kościołów, kaplic, kapliczek przydrożnych i śródleśnych. Dom, zwłaszcza drewniany, był harmonijnie spleciony z życiem codziennym jego mieszkańców, organizował ich przestrzeń, określał poziom zamożności, a niekiedy także miejsce w lokalnym społeczeństwie. Wystarczy choćby spojrzeć na lokalne malarstwo czy „świętokrzyską” sztukę kompozycji wewnątrz.

W toku coraz bardziej dynamicznych zmian, także tych przestrzennych, częstokroć, niemal niezauważalnie, tracimy jedne z najcenniejszych świadectw naszej przeszłości – obiekty przypominające o codziennym życiu naszych antenatów. Ulegają one zupełnej degradacji, lub przeobrażeniom tak dalekim, iż zupełnie zatracają swój pierwotny charakter. Pozorna powszechność zabudowy drewnianej, z jaką spotykamy się w części miejscowości powiatu skarżyskiego, stanowi zaledwie niewielki fragment tego, co mogliśmy obserwować przed dwoma, trzema dekadami. W związku z tym jesteśmy przekonani o konieczności prowadzenia działań mających na celu upamiętnienie, opisanie i utrwalenie (choćby w postaci cyfrowej) obiektów, będących – wobec specyfiki oraz charakteru regionu – jednymi z najważniejszych świadectw historii. Naszej historii – mieszkańców powiatu skarżyskiego. Moglibyśmy napisać: „Tu były, tak stały...”.

Próba rejestracji zabytkowej architektury drewnianej na terenie ujętym obecnie granicami powiatu skarżyskiego siłą rzeczy obciążona musi być dużą dozą prawdopodobieństwa, a co za tym idzie i zapewne licznymi błędami, co do których autorzy mają pełną świadomość. Jednak dla każdego, kto choć pobieżnie zwraca na co dzień uwagę na zmiany w krajobrazie architektonicznym oczywiste jest, że taka próba rejestracji stanowi niejako naszą powinność. Powinność wynikającą z faktu niezwyklego wręcz przyspieszenia związanego z dostępem do różnorodnych materiałów budowlanych, mnogości rozwiązań, ale przede wszystkim z konieczności ekonomicznych związanych z termiką i cenami za nośniki energii.

W trakcie zbierania materiałów autorzy zorientowali się, że nierzadkie są przypadki, kiedy w ciągu kilku miesięcy zarejestrowany obiekt może przestać istnieć. Najlepsze przykłady udało się zarejestrować na terenie gminy Suchedniów. Pierwszy z nich, to drewniana chałupa szerokofrontowa, jednotraktowa, w konstrukcji zrębowej (tzw. jaskółczy lub rybi ogon), ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej, z zachowanymi dobrze widocznymi belkami stropowymi i podwalinowymi łączonymi na zakładkę, zlokalizowana przy ulicy Warszawskiej, która jeszcze w maju 2023 roku zachowywała swój tradycyjny zabytkowy wygląd architektoniczny, już na przełomie lipca i sierpnia tego roku została poddana udanej wg właścicieli, wg nas nieudanej – termomodernizacji. Drugi przykład pochodzi również z terenu gminy Suchedniów. To dom drewniany o bogatym programie architektonicznym, na kształt dworku, przy ulicy Kieleckiej, który aktualnie jest w trakcie termomodernizacji. Zresztą takie przykłady można mnożyć, natomiast w sytuacji przywołanego domu o charakterze komfortowej architektury mieszkalnej zmiany te wywołują pozytywne reakcje, gdyż wydają się konieczne (przynajmniej w kontekście termomodernizacji), ale zachowują dawny charakter całości założenia poprzez zastosowania gustownego oszalowania deskami. Inne, radykalne przemiany i przebudowy wywołują z kolei niesmak i raczej mogą kojarzyć się z gargantuiczną pomyłką właścicieli co do kwestii wizerunkowej zabudowy.

A jednak największe zdziwienie i zaniepokojenie budzą efekty kwerend źródłowych, które pokazują, że zabytkowych domów drewnianych z XIX stulecia, których jeszcze w XX wieku było na terenie powiatu co najmniej kilkaset, obecnie praktycznie nie jesteśmy w stanie zlokalizować. Z kilku powodów. Przede wszystkim z powodu rozbiórek i dewastacji oraz najzwyczajniej zniszczenia materiału nieodpowiednio zabezpieczonego. Drugą przyczyną jest fakt takiej ingerencji w przebudowę struktury zabytkowej, że obecnie nie jesteśmy w stanie tego stwierdzić z całą pewnością, chociaż nierzadko możemy się tego domyślać.

Mając świadomość wszelkich niedoskonałości z radością oddajemy do Państwa rąk efekty naszej pracy, pełni nadziei, iż w przyszłości będzie nam dane kontynuować prace katalogowe, jak

i przygotować opartą o poszerzone dane pozycję monograficzną. Zwracamy się jednocześnie do naszych szanownych Czytelników o przekazywanie nam informacji, kopii cyfrowych dokumentów, które pozwolą nam w przyszłości uzupełnić nasze opracowania. Dziękując za pomoc i okazane wsparcie Starostwu Powiatowemu w Skarżysku-Kamiennej, Gminie Suchedniów oraz Gminie Łączna, Panu dr. Kamilowi Szpunarowi, Panu dr. Krzysztofowi Karbownikowi, a także autorom wspaniałych zdjęć, rycin i rysunków, Pani Małgorzacie Markowskiej, Panom Janowi Spółczyńskiemu oraz Krystianowi Drożdżowi, jak i Panu Marcinowi Medyńskiemu za udzielenie porad językowych, przekazujemy ten katalog mieszkańcom powiatu (i nie tylko), jako apel o szczególną troskę nad naszym wspólnym dziedzictwem kulturowym.

Piotr Kardys
Marcin Janakowski



Rys. Małgorzata Markowska

Wstęp

Przykłady przedwojennej architektury drewnianej na terenie powiatu skarżyskiego stanowią prawdopodobnie najsilniejszy element spajający kulturowo i historyczne wszystkie podmioty wchodzące dziś w skład wspólnej jednostki administracyjnej. Dzieje poszczególnych gmin, miast, miasteczek, wsi i osad miały wszak swą osobną dynamikę i podlegając niekiedy zupełnie różnym procesom historycznym, a zatem i osadniczym, wpłynęły na niepowtarzalność każdej z miejscowości. To co łączyło i łączy do dziś ten obszar to uwarunkowania przyrodnicze oraz wynikająca z nich przynależność to określonej wspólnoty kulturowej, właściwej dla terenów północnej Małopolski, a wyrażanej m.in. właśnie poprzez charakter tutejszej architektury, w tym najstarszej architektury drewnianej. Należy bowiem uświadomić sobie, iż napotykanne „malownicze chatki” jeszcze kilka dekad wstecz stanowiły dominantę krajobrazu większości miejscowości wchodzących dziś w skład powiatu skarżyskiego. Nie będzie nadużyciem stwierdzenie, że jest to swego rodzaju pamięć historyczna nas, mieszkańców powiatu skarżyskiego zaklęta w drewnie. Przykładem może być znany z literatury faktu dom przy ul. Krakowskiej 56, będący w okresie II wojny światowej (dokładnie w latach 1943–1944) kancelarią i miejscem przechowywania archiwum Komendy Okręgu AK. Dom ten był świadkiem wielu wojennych konspiracyjnych wydarzeń. Tutaj szef Komendy Głównej AK pułkownik Emil Fieldorf „Nil” spotykał się z dowódcą Zgrupowań Partyzanckich Janem Piwnikiem „Ponurym”. Dom („Miazgów”) przystosowano do celów konspiracyjnych poprzez wykonanie podziemnego przejścia do sąsiedniego domu. Podobną, wojenną historię ma wciąż imponująca drewniana willa Lisików przy ul. Fabrycznej.

Świetnym przykładem tego typu architektury drewnianej „ożywionej” poprzez wykorzystanie jej wnętrza, ale też i obejść, są powszechnie znane oraz odwiedzane przez turystów ekspozycje plenerowe w Muzeum Wsi Kieleckiej – Park Etnograficzny w Tokarni, Zagroda Czernikiewiczów w Bodzentynie, Dworek Laszczyków w Kielcach. Dla nas, współczesnych mieszkańców powiatu skarżyskiego najbardziej wartościowe są m.in. wciąż „żywe”, czyli nadal pełniące swoje zasadnicze funkcje: dom p. Elżbiety Jach na Łyżwach, Domek Tkaczki w Bliżynie, „Jańcówka” na Gadce, dom Wędrycho-wskich w Suchedniowie, zachowane fragmenty drewnianej willi Witwickich będące obecnie częścią szkoły w Lipowym Polu, domy drewniane o charakterze willowym z Młodzaw, budynki o charakterze dworcowym użytkowane przez siostry zakonne w Suchedniowie, młyn na Łyżwach i w Michałowie

czy wielorodzinne domy – dawniej pracowników kolei – zlokalizowane dzisiaj w centrum miasta (przy ulicy Niepodległości i alei Piłsudskiego).

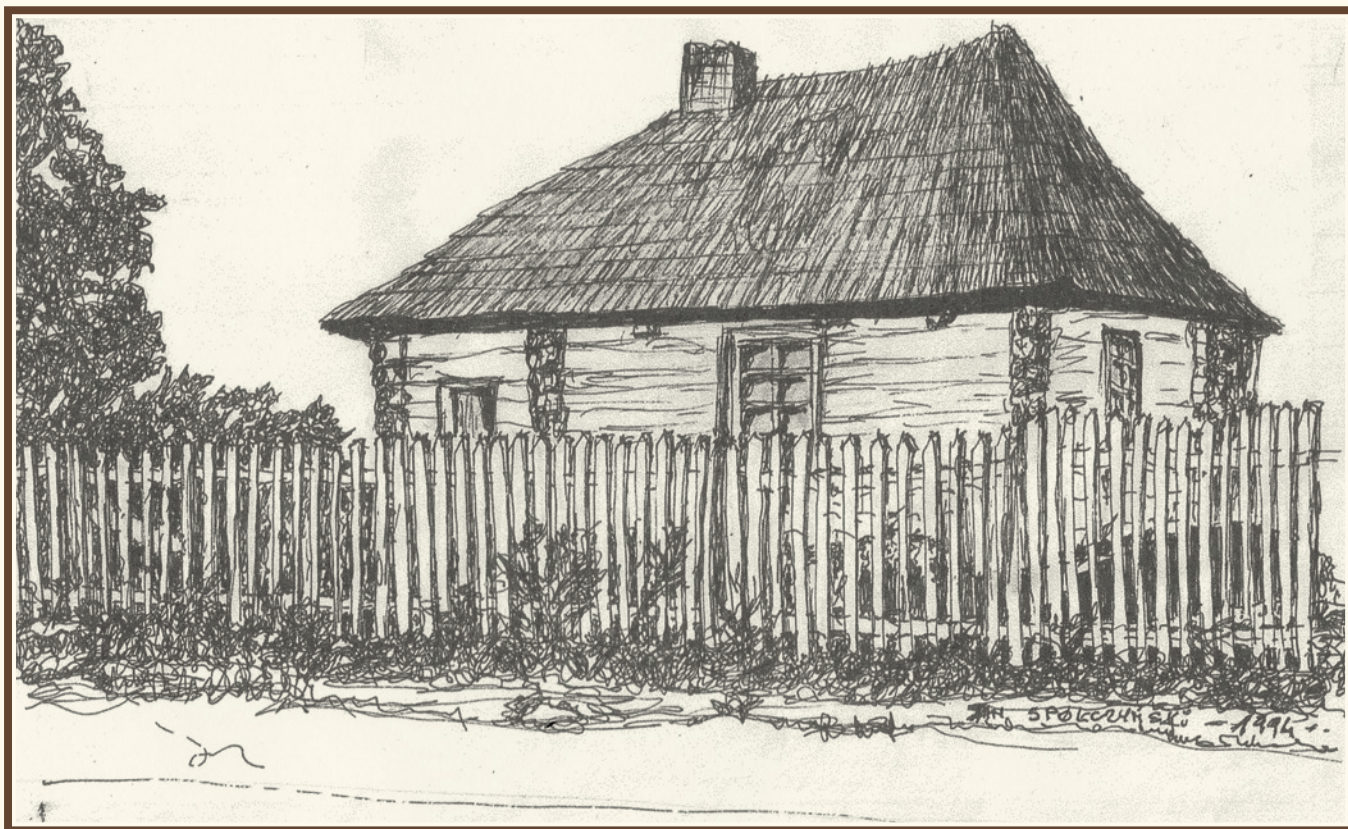
Zachowana do dziś zabudowa drewniana to w końcu podstawowa informacja o warunkach bytowych naszych niedalekich antenatów. Obcując z nią mamy zatem możliwość zapoznania się z przestrzenią domową/gospodarczą, stanowiącą codzienność większości mieszkańców regionu skarżyskiego. Należy podkreślić, że przy stosunkowo niewielkim zasobie indywidualnych, prywatnych źródeł pisanych i fotograficznych stanowi ona tym cenniejszy dowód minionych dekad. Ze względu nas swoją pozorną powszechność przykłady budownictwa drewnianego pozostają właściwie naukowo nierozpoznane, jedynie w niewielkim procencie odnotowane w rejestrach zabytków tudzież katalogowane jako obiekty cenne dla kultury. Podlegają natomiast nieubłaganym procesom urbanistycznym, kolejnym przebudowom, a także naturalnej destrukcji – w przypadku braku odpowiedniego zabezpieczenia. Nie mogąc – co oczywiste – przeciwstawić się postępowi i ludzkiej dążności do polepszania poziomu własnej egzystencji, możemy jednak podjąć pewne kroki, jak choćby szczegółowe skatalogowanie obiektów, przygotowanie odpowiedniej dokumentacji zdjęciowej czy przeprowadzenie wnikliwych studiów historyczno-architektonicznych.

Mając świadomość tych zadań uznajemy za konieczne poruszyć problem architektury drewnianej na terenie powiatu skarżyskiego i przedstawić pierwsze, pobieżne wnioski odnośnie do stanu zachowania obiektów, które stanowią przykłady przedwojennego budownictwa drewnianego, typowego dla omawianego regionu. II wojna światowa jako cezura dla naszych rozważań wydaje się zupełnie zrozumiała. Zniszczenia jakie niosły ze sobą działania wojenne oraz ciężary okupacji wpłynęły – częstokroć nieodwracalnie – na obraz kolejnych miejscowości, które przed wrześniem 1939 r. w wielu przypadkach posiadały w swoich granicach wyjątkowe przykłady architektury drewnianej, o charakterze miejskim, jak i wiejskim, a które zupełnie zniszczone lub całkiem przebudowane można dziś odnaleźć jedynie na archiwalnych fotografiach. Budownictwo powojenne, zwłaszcza na wsi, nawiązywało co prawda do wcześniejszej stylistyki, jednakże już w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych coraz częściej sięgano po inny materiał budowlany, także ze względu na cenę drewna i dostępność tegoż budulca. Ale właśnie przez swoje tzw. „długie trwanie” jest zjawiskiem ze wszech miar wartościowym oraz niosącym przez stulecia ów niezwykle ładunek wiedzy i emocji. Nie będzie zatem nadużyciem stwierdzenie, że jest to swego rodzaju pamięć historyczna nas, mieszkańców powiatu skarżyskiego, zaklęta w drewnie.

Prezentowana publikacja ma charakter zbliżony do klasycznych katalogów, nie jest jednak dziełem ostatecznym i zamkniętym. Rzec można, że raczej jest efektem analizy dostępnego materiału fotograficznego i archiwalnego, wzbogaconego o rozpoznanie terenowe i rozmowy z mieszkań-

cami. Poszukiwania objęły liczne zespoły zgromadzone w Archiwum Państwowym w Kielcach, Radomiu, a także zasoby Muzeum Wsi Kieleckiej w Tokarni i Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Podstawowym celem przeprowadzonej kwerendy była próba uściślenia datacji powstania konkretnych, egzystujących jeszcze budowli drewnianych o „rodowodzie” sprzed II wojny światowej, lub mających tradycyjny charakter, tak bliski dawnemu budownictwu drewnianemu, że niejednokrotnie trudno jednoznacznie uściślić datację ich powstania bez weryfikacji opartej o księgi hipoteczne, co z oczywistych względów było poza możliwościami piszących. Dzieje się tak dlatego, że architektura drewniana jest w swej zasadniczej masie konserwatywna co do formy i stylu, zatem w przypadku braku jednoznacznych danych istnieje możliwość pomyłki co do datowania jej powstania. Piszących ograniczała ponadto niezwykle skromna literatura przedmiotu, wobec czego wiele obserwacji i ustaleń ma charakter precedensowy.

W toku prac terenowych i kwerendy biblioteczno-archiwalnej stało się jasnym, jak dalece pogłębione powinny zostać badania poświęcone architekturze drewnianej na interesującym nas obszarze. Zastrzegamy zatem, iż poniższa praca jest zaledwie głosem w – miejmy nadzieję – rozpoczynającej się debacie nad przyszłością zabytków drewnianej architektury. Ze względu na ograniczone możliwości materialne i zasoby nie było możliwym skatalogowanie wszelkich obiektów, które mogłyby trafić na karty naszego katalogu. Mamy również jasność, iż pośród naszych ustaleń mogą pojawić się przykłady obiektów, których metryka wzbudza kontrowersje, jednakże bez każdorazowej szczegółowej analizy ostateczne określenie wieku budynku i jego historii pozostaje niemożliwe. Wobec powyższych w katalogu zostały zawarte obiekty, które naszym zdaniem stanowią wyjątkowo cenne przykłady budynków drewnianych, reprezentatywnych dla kolejnych miejscowości i stylistyki tam panującej. Nie było jednakże naszym celem dokonywać pełnej i wyczerpującej analizy zmian tudzież różnic w architekturze całego powiatu skarżyskiego – to, miejmy nadzieję, jeszcze przed nami.



Dawna zabudowa drewniana w Suchedniowie przy ul. Emilii Peck,
autor: Jan Spółczyński.

Architektura miejska

Obszar dzisiejszego powiatu skarżyskiego, nie tylko ze względów formalnych, ale także historycznych, nie może pochwalić się szczególnie wysokim poziomem urbanizacji, co też przekłada się na fakt, iż w jego granicach znajdują się jedynie dwa ośrodki miejskie tj. Skarżysko-Kamienna oraz Suchedniów. W roku 1939 sytuacja tych ziem przedstawiała się jeszcze bardziej agrarnie, gdyż miano miasta nosiło wówczas wyłącznie Skarżysko-Kamienna, które to nie było wszak jednostką z nadmiernie długą historią swej miejskości. Warto bowiem przypomnieć, że prawa miejskie – jeszcze wówczas jako osada Kamienna – otrzymało ono w 1923 r., następnie w 1928 r. powiększając swój obszar, przeistoczyło się w Skarżysko-Kamienną. Sąsiedni Suchedniów otrzymał natomiast podobne prawa dopiero w 1962 r. Pozostałe trzy gminy: Łączna, Skarżysko Kościelne oraz Bliżyn to gminy wiejskie, które w swoich dziejach nie miały jak dotąd „miejskiego” epizodu.

Na charakter regionu, także w sferze architektonicznej, wpłynął – dominujący tutaj – przemysł metalowy i powszechne występowanie niewielkich, acz licznych, zakładów kuźniczych, rozlokowanych przy ciekach wodnych. Zakłady te dopiero w końcu XVIII wieku zaczęły przeistaczać się w poważne ośrodki przemysłowe, absorbujące większą liczbę pracowników. Prawdziwy rozkwit gospodarczy regionu przypadał niewątpliwie na wiek XIX, kiedy to takie wsie jak Suchedniów, Bliżyn oraz Kamienna stały się miejscem pracy dla tysięcy zatrudnionych w kolejnych zakładach wielkopiecowych, odlewniach, emalierniach, tudzież cegielniach. Najważniejszym ośrodkiem przemysłu w regionie, mającym także znaczenie ogólnokrajowe (w rozumieniu Królestwa Polskiego) był niewątpliwie Suchedniów. Tenże jako centrum Wschodniego Okręgu Górniczego nabierał cech miasteczka przemysłowego, co też wpłynęło na jego architekturę i układ urbanistyczny. Wraz z wybudowaniem kolei z Iwangrodu (Dęblina) do Dąbrowy Górniczej rozkwit przeżyła osada Kamienna, której dogodnie usytuowanie przy strategicznej linii kolejowej zachęciło inwestorów do fundowania kolejnych zakładów metalowych.

Małomiasteczkowo-przemysłowe cechy wyrażane były także w rodzaju zabudowy, która właściwie tylko w Kamiennej oraz Suchedniowie nabierała charakteru miejskiego. Wynikało to rzecz jasna z potrzeb pobudowania obiektów mieszkalnych dla kadry kierowniczej, urzędników oraz części pracowników tamtejszych zakładów oraz usytuowanych tam urzędów. Z powodów komunikacyjnych

podnoszono jakość dróg i podejmowano pierwsze próby organizacji przestrzeni. Na „miejskość” tych terenów wpłynął także fakt pojawienia się ludności żydowskiej, która kulturowo związana z miastem w tym duchu zagospodarowywała znaczne części choćby osady Kamiennej.

Wszystko to miało wpływ na typ i rodzaj drewnianej architektury miejskiej. Do takowej zaliczyć z pewnością należy kilkadziesiąt willi właścicieli fabryk, kadry kierowniczej oraz urzędników kolei, których pozostałości możemy oglądać do dziś przy ulicach Niepodległości w Skarżysku-Kamiennej oraz Bodzentyńskiej w Suchedniowie. Architektura willowa/dworkowa na większą skalę pojawiła się wyłącznie w tych dwóch ośrodkach, w związku z tym możemy wiązać ją w jakimś stopniu z zabudową miejską – przynajmniej w przypadku omawianych terenów. Przykłady tego typu budownictwa bywały prawdziwie imponujące. Wyjątkowym makiem jest zachowany w bardzo dobrym stanie tzw. dwór szlachecki z Suchedniowa, obecnie będący jednym z najcenniejszych obiektów w Parku Etnograficznym w Tokarni – Muzeum Wsi Kieleckiej. Pierwotnie był to budynek zdecydowanie mniejszy i nie miał charakteru dworkowego, lecz był budynkiem pocztowym. Być może, że z dawnego budynku poczty sprzed poł. XIX w. nie ma w sobie obecnie nic. Zachowany, pochodzi z poł. XIX w., i jest bogatym w program architektoniczny, ale jednak jest budynkiem mieszkalnym pocztalera i stacji pocztowej, a jego architektura jest wyrazem popularnej w tamtym czasie manieri „dworkowej”. To architektura mieszkalna przez wielkie „A” – rezydencjonalna i reprezentacyjna dla typowej średniej szlachty polskiej z XIX w. „Dwór” Wincentego Tarczyńskiego wzniesiony został z krawędziaków modrzewiowych oszalowanych deskami, nakryty dachem naczółkowym z podwójną warstwą jodłowego gontu, z frontonem ozdobionym kolumnowym gankiem z dwuspadowym daszkiem.

Do wyjątków należały, zachowane już tylko szczątkowo, wielokondygnacyjne (przyziemie, parter, piętro) domy drewniane o przedwojennym rodowodzie, których właścicielami byli fabrykanci, kupcy, bankierzy, wykonujący wolne dobrze płatne zawody, wysoko wykwalifikowani pracownicy zakładów państwowych lub urzędnicy wyższego stopnia. W powiecie skarżyskim pozostałości takich drewnianych budynków możemy zaobserwować w zachowanej wciąż (choć tylko częściowo) dawnej willi Witwickich, domu zamieszkiwanym niegdyś przez rodzinę Sedlaków czy willi na Borze i Młodzawach. Z archiwalnych materiałów warto wskazać na tzw. Watykan, imponujący rozmiarami i architektonicznym rozmachem dom rodziny żydowskich przedsiębiorców w Kamiennej.

Niestety, praktycznie nie przetrwały małe chałupy komornicze, gdyż z czasem zamieniane były na komórki i chlewiki co prowadziło do szybkiej dewastacji, a w praktyce rozbiórki. W tym konkretnym przypadku więcej „szczęścia” miały komórki i chlewiki, zbudowane na podmurówce z kamieni polnych, bądź wzniesione w całości z kamienia, a jedynie nakryte drewnianym dachem.



Dawny dworek Fitaszewskich,
obecnie budynek Zgromadzenia Sióstr Imienia Jezusa w Suchedniowie przy ul. Kieleckiej,
autor: Jan Spółczyński.



Zabudowania typu dworskiego przy ul. Bodzentyńskiej w Suchedniowie,
fot. Piotr Kardyś.



Przedwojenny jarmark na osiedlu Kamienna (Skarżysko-Kamienna)
wraz z budynkiem „skarżyskich sukiennic”,
pocztówka z kolekcji Marcina Medyńskiego



Zabudowania typu dworskiego przy ul. Bodzentyńskiej w Suchedniowie,
fot. Piotr Kardyś.



Fragment zabudowy drewnianej w nieistniejącej już dzielnicy żydowskiej w Kamiennej,
pocztówka z kolekcji Marcina Medyńskiego.



Dom w stylu dworowym, tzw. „Kałamarzyk”, pierwotnie w Suchedniowie przy ul. Warszawskiej, obecnie przeniesiony do Parku Etnograficznego w Tokarni, autor: Jan Spółczyński



Przykład miejskiego budownictwa dawnego Skarżyska-Kamiennej,
budynek nawiązujący stylistycznie do obiektów typu kurortowego, obecnie przy ul. 1 Maja,
fot. Marcin Janakowski



Przykład miejskiego budownictwa drewnianego Skarżyska-Kamiennej w stylu willowym (Kamienna), obecnie przy ul. Fabrycznej, fot. Marcin Janakowski



Przykład budynków drewnianych o charakterze usługowym
(Skarżysko-Kamienna, osiedle Kamienna), fot. Marcin Janakowski

Architektura sakralna

Niewątpliwie do najcenniejszych przykładów architektury drewnianej na terenie powiatu skarżyskiego należy zaliczyć obiekty o charakterze sakralnym. Niewielkie świątynie, kaplice, dzwonnice oraz kapliczki to szczególny rodzaj budowli, które charakteryzują się nie tylko wyjątkową stylistyką, ale także określoną, indywidualną historią. Wzniesienie każdej z nich związane było bowiem ze określoną sytuacją społeczną, inną niż tylko konieczność zaspokojenia podstawowych potrzeb bytowych mieszkańców. To też wyrażało się w architekturze budynku, jego kubaturze, usytuowaniu oraz wyposażeniu. Ostatni element jest – co zrozumiałe – najtrudniejszy do rozpoznania, a to ze względu na zawirowania dziejowe oraz konieczne zmiany zachodzące w samych obiektach. Jednocześnie są to budowle najlepiej rozpoznane, zarówno pod względem architektonicznym, jak i historycznym. Ze względu na bogatą literaturę przedmiotu, odnośnie do szczegółów, odsyłamy czytelników do załączonej bibliografii.

Pośród zachowanych do dziś obiektów sakralnych – ze względu na swą metrykę – wyróżnia się niewątpliwie kościół parafialny pod wezwaniem św. Rocha w Mroczkowie. Tamtejsza świątynia wzmiankowana była w źródłach już w 1762 roku. Kościół zbudowany jest w konstrukcji zrębowej, z bali modrzewiowych na podmurówce kamiennej, kryty gontem, oszalowany deskami. Przy kościele usytuowana jest także zabytkowa drewniana dzwonnica, nawiązująca stylem i charakterem do budynku samej świątyni.

W pobliskim Bliżynie usytuowana jest również szczególna świątynia, a właściwie kościół filialny, a następnie kaplica pod wezwaniem św. Zofii. Pierwotny obiekt, pamiętający jeszcze czasy I Rzeczypospolitej, uległ zniszczeniu na początku XIX wieku. W latach dwudziestych XIX wieku właściciel dóbr bliżyńskich Jacek Potkański postanowił wnieść drewnianą świątynię, gdzie okoliczni mieszkańcy, a przede wszystkim rodzina i otoczenie właścicieli, mogliby realizować praktyki religijne do czasu ukończenia fundowanego przez matkę Potkańskiego – Ludwikę z Rostworowskich murowanego kościoła pod wezwaniem św. Ludwika. Tak też za kwotę 12 tys. złotych polskich wystawiono modrzewiową świątynię św. Zofii Dziewicy i Męczennicy w konstrukcji zrębowej, o wielobocznej nawie, prostokątnym prezbiterium z kaplicą boczną i kruchtą. Całość została oszalowana, dach pokryto gontem. Budynek wyposażony został w żeliwne zawiasy, klamki i schody wiodące na chór.

W granicach Skarżyska-Kamiennej, na osiedlu Zachodnie (dawniej Bzin), koniecznym jest odnotować kościół pod wezwaniem św. Józefa Oblubieńca NMP, zbudowany z drewna sosnowego, pozyskanego w trakcie karczowania lasów pod budowę Państwowej Fabryki Amunicji, w konstrukcji słupowo-ramowej. Budowla nieorientowana z dwuczęściową nawą, z której szersza jest trójnawowa, węższa zaś jednonawowa z dwoma bocznymi przybudówkami. Wnętrze podzielone dwoma rzędami murowanych kolumn, nakryte sklepieniem o kształcie trapezu o różnej wysokości w nawie głównej i w prezbiterium, zaś w nawach bocznych strop płaski. Całość wzbogaca chór z bocznymi ramionami wsparty na ośmiu słupach. Stosunkowo – do proporcji całości – małe trójboczne prezbiterium ze skarbczykiem i zakrystią. Do wnętrza prowadzi kruchta od frontu nawy. Kościół aktualnie nakryty dachem ocynkowanym, zwieńczony ośmioboczną wieżyczką z sygnaturką, nakrytą hełmem blaszanym z latarnią. Dzwonnica z tego samego okresu, także w konstrukcji słupowo-ramowej, na planie kwadratu, o ścianach zwężających się ku górze, obecnie nakryta dachem namiotowym z blachy.

W Gminie Łączna do zabytków o charakterze sakralnym należy niewątpliwie drewniana dzwonnica z okresu budowy kościoła parafialnego w Łącznej, tj. ok. 1920 r. Budowla wystawiona w konstrukcji słupowo-ramowej, na planie kwadratu, pierwotnie pokryta gontem, obecnie nakryta dachem namiotowym z blachy. W pobliskim Zagórzu odnotować warto natomiast drewnianą kapliczkę na planie kwadratu z dwuspadowym drewnianym dachem. Data jej fundacji pozostaje trudna do sprecyzowania.

Do mniejszych form budownictwa sakralnego zalicza się także usytuowana w Suchedniowie (przy ul. Warszawskiej) kapliczka pod wezwaniem św. Jana Nepomucena z końca XIX w. Pobudowana na lekkim wyniesieniu, na planie kwadratu, w konstrukcji słupowej, z jedną (tylną) ścianą pełną, zakończona czterospadowym dachem gontowym zwieńczonym krzyżem, wewnątrz figura świętego.



Kościół pod wezwaniem św. Józefa Oblubieńca NMP w Skarżysku-Kamiennej,
fot. Krystian Drózdź



Kościół pod wezwaniem św. Józefa Oblubieńca NMP w Skarżysku-Kamiennej,
fot. Krystian Drózdź.



Kaplica św. Zofii w Bliżynie,
fot. Krystian Drózdź.



Kaplica św. Zofii w Bliżynie,
fot. Krystian Drózdź.



Kaplica pod wezwaniem. św. Rocha w Mroczkowie,
fot. Krystian Drózdź.



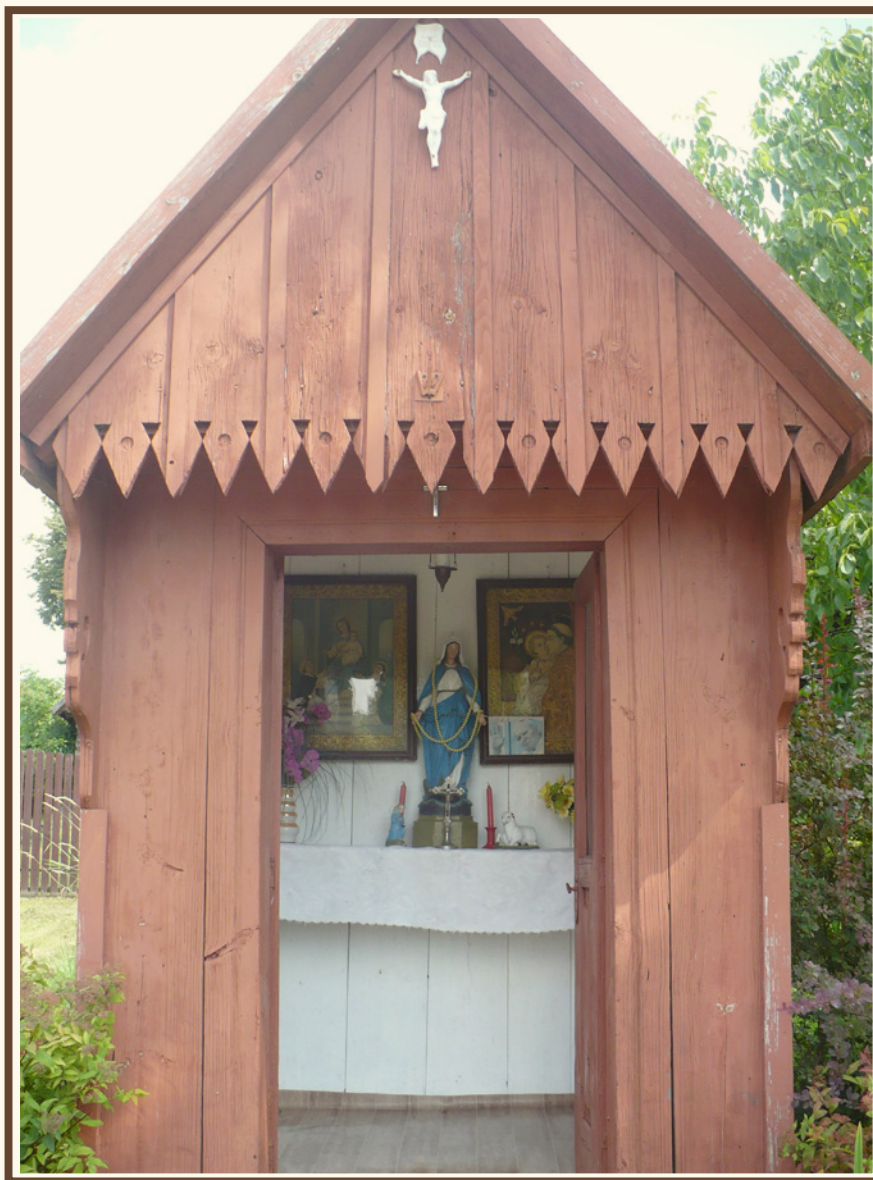
Kaplica pod wezwaniem. św. Rocha w Mroczkowie,
fot. Krystian Drózdź.



Dzwonnica przy kościele parafialnym w Łącznej,
fot. Piotr Kardys



Kaplica drewniana poświęcona Janowi Nepomucenowi w Suchedniowie,
fot. Marcin Janakowski



Kaplica drewniana w Zagórze (gmina Łączna),
fot. Piotr Kardys

Architektura wiejska (gospodarska)

We wsiach powiatu skarżyskiego regułą były zagrody wielobudynkowe, w których obok chałupy lokalizowano obory i stodoły, czasem piwnice w formie półziemianek. Często architekturę drewnianą takich założeń wzbogacały spichlerze, kurniki, jakieś wolnostojące szopy i nierzadko studnie zadaszone drewnianymi daszkami, dodatkowo cembrowane belkami na nakładkę. Standardem było usytuowanie domostwa dłuższą ścianą do drogi. W zasadzie jedynym elementem bezpieczeństwa było takie rozplanowanie lokalizacji stodoły, aby była możliwie najdalej od chałupy, przy czym odległość determinowały wielkość siedliska i jego ukształtowanie terenowe. Oczywiście, w zależności od zasobności gospodarzy dochodziło do przekształceń tak charakterystycznego dla wsi świętokrzyskich rozplanowania. Zagrody takie posiadały bardzo różne kształty, od litery L, przez kształt podkowy, po czworobok.

Inaczej rozplanowane były zagrody dwubudynkowe, w których oprócz chałupy usytuowanej często kalenicą do drogi znajdowały się stodoła i obora pod wspólnym dachem usytuowane równolegle do chałupy. Zdarzały się też odstępstwa od takiego układu, kiedy pod jednym dachem usytuowane były chałupa i obora. Ciekawostką jest fakt, że niejednokrotnie poza zagrodą/siedliskiem sytuowano piwnice – w sadach, za stodołą, itp. Wszystko to wzbogacał wizualnie płot konstruowany bardzo często z najpospolitszego i najtańszego materiału: pleciony z gałązek leszczyny, dębiny, z żerdzi, ale najczęściej już w XX wieku z desek i sztachet, nierzadko „ozdobnie” wycinanych w szpic lub zaokrąglonych i pomalowanych farbą olejną. Całość dopełniały drzewa owocowe.

Tradycyjny układ chałupy o programie sień – izba – komora, czyli trzypomieszczeniowego domu mieszkalnego w układzie jednoraktowym, rzadziej półtoraktowym, mógł być oczywiście zarówno w formie ze zredukowanym programem architektonicznym (dwupomieszczeniowe), jak i z rozbudowanym (wielopomieszczeniowe).

Najczęściej spotykany był układ jednoraktowy szerokofrontowy. Poprzez sień można było wejść z jednej strony do komory, a z drugiej do izby. W uboższych gospodarstwach występowały chałupy półraktowe z sienią, w ramach której wyodrębniano małą komórkę lub chlewik i przejście do izby. Z kolei te bogatsze, dwuraktowe posiadały izbę i komorę od frontu oraz komorę i alkierz od tyłu. Tylko wyjątkowo można jeszcze obecnie spotkać w terenie wzbogacający ścianę frontową ganek konstrukcji słupowej z dwuspadowym daszkiem.

Zachowane jeszcze chałupy drewniane z reguły posadowione były na luźnej podmurówce z polnych kamieni. Najczęściej, jako lepsze w starszych budynkach stosowano glinę lub wapno, z czasem najpraktyczniejsza okazała się zaprawa cementowo-wapienna. Na tak skonstruowanych fundamentach stawiano chałupy z drewna przede wszystkim sosnowego i jodłowego, najpowszechniej dostępnego ze względu na podaż, jak i cenę oraz z czysto praktycznego względu, mianowicie powszechności występowania tych gatunków w lasach na terenie obecnego powiatu. Rzadziej wykorzystywano świerk, modrzew lub dębinę, przede wszystkim ze względu na koszty. Jednak do dnia dzisiejszego posiadamy „świadectwo” bogatego drewnianego domostwa, w postaci odsłoniętych i zakonserwowanych ścian dawnych willi Witwickich i Wędrychowskich.

Ich imponujący widok jednoznacznie kojarzy się z komfortem i zasobnością dawnych właścicieli takich domostw. Ściany takie węgłowano najczęściej na nakładkę dwustronną prostą lub ukośną. Szpary pomiędzy belkami zapychano gliną z plewami lub mchem, nierzadko stabilizowano je dodatkowo kołkami. Ściany zewnętrzne i wewnętrzne najczęściej bielono, chociaż obecnie raczej trudno to zaobserwować. Obecnie przetrwałe domy raczej mają ściany szalowane deskami pionowo lub poziomo.

W zabudowie wsi obecnego powiatu skarżyskiego ściany to przeważnie konstrukcje zrębowe lub sumikowo-łątkowe, ze słupami wkopanymi w ziemię. Wyposażone były najczęściej w jedno lub dwa okna centralnie umieszczone w ścianie frontowej. Rzadziej, jak zachowane bogate domy drewniane na Majkowie czy w Łącznej, posiadały trzy, a nawet cztery okna. Ewentualne drugie okno, raczej mniejsze, lokowano w ścianie tylnej. Otwory okienne składały się z wielodzielnych ram z szybkami lub były dwukwaterowe. Zamożniejsi właściciele bardziej dbali o estetykę i montowali przy oknach dwuskrzydłowe okiennice. Zupełnie wyjątkowe, zarówno w skali powiatu, jak i regionu są zachowane do dzisiaj ściany szczytowe, lub te narażone na niekorzystne warunki pogodowe (zacinający deszcz, mróz, brak słońca) pokryte klepkami pionowymi, jakby gontem (tzw. gacenie). Szczęśliwie zachował się przykład takiego sposobu zabezpieczenia w części szczytowej chałup i zabudowań gospodarczych w Łącznej, Klonowie, Sorbinie i Odrowążku.

Drzwi stanowiły większe wyzwanie. Najczęstsza była łątkowa konstrukcja otworu drzwiowego. Drzwi zbijano z kilku desek. Niekiedy były to konstrukcje klepkowe nabijane na podkład i zawieszane na drewnianych biegunach lub pasowych zawiasach żelaznych, produkcji miejscowych kowali, których nie brakowało we wsiach i przysiółkach zlokalizowanych w granicach obecnego powiatu skarżyskiego. Wyposażone były w klamki żelazne, zabezpieczone skoblem z wrzeciędzem, czasami zasuwą lub kołowrotkiem. Początkowo miały charakter naturalnego drewna, z czasem malowano je farbami olejnymi (zwłaszcza po II wojnie światowej, kiedy farby te stały się powszechnie dostępne i atrakcyjne cenowo).

Dachy domów drewnianych w powiecie skarżyskim to przede wszystkim konstrukcje czterospadowe, krokwiowo-płatowe. Najczęściej pokryte były słomą żytnią, rzadko gontem. Gontem kryto przeważnie bogate domy i obory w zamożnych obejściach, ale przede wszystkim dwory, kościoły, plebanie. Z wyrobu gontów słynęły m.in. Łączna i Ostojów. Słomą kryto domy na gładko lub w tzw. schodki, pokrycie takie uważano za trwałe i wytrzymałe na warunki atmosferyczne, ale przede wszystkim było tanie i dla wszystkich łatwo dostępne.

Z czasem nakrywano domy dachami naczółkowymi i dwuspadowymi. Te drugie upowszechniły się zwłaszcza w okresie międzywojennym. Wówczas też pojawiły się konstrukcje krokwiowo-belkowe. Szczyty natomiast szalowano deskami pionowo (zdarzały się wyjątkowo szalowania poziome, jak np. przy ul. Wojska Polskiego w Skarżysku-Kamiennej) lub w jodełkę, czasem wykorzystując obie te techniki.

Powały wykonywano z grubych i szerokich desek bądź z połowizn, wspartych na tragarzach. Na powały kładziono glinianą polepę w celu izolacji i zabezpieczenia przeciwpożarowego. Podobnie wykonywano podłogi: grube i szerokie deski przybijano do legarów, z czasem także podłogi zaczęto malować farbami olejnymi.

Piece sytuowano w kącie izby przy ścianie z sienią. Piece tradycyjne wykonane były z kamienia polnego klejonego gliną. Piece chlebowe lub same wnęki pieca chlebowego wykonywano z cegły. Całość takich urządzeń ogniowych składała się przede wszystkim z trzonu kuchennego, okapu, pieca chlebowego, części pieca stanowiącej ogrzewanie izby i wysuniętej na izbę z „zapieckiem”, komina oraz nierzadko wnęki do gotowania na otwartym ogniu. W części przy polepie lokalizowano wnęki, w których gromadzono zapas drewna na opał lub ziemniaki. Od strony estetycznej/wizualnej formy pieców zmieniały się przede wszystkim pomiędzy pierwszą a drugą wojną światową, kiedy upowszechniły się kafle.

Kierunek usytuowania chałup to równie często frontem, jak i szczytem do drogi. I chociaż można byłoby wyróżnić zdecydowaną większość obiektów mieszkalnych drewnianych skierowanych frontem i oknami na południe, to formułowanie wniosku o typowości takich założeń byłoby prawdopodobnie nadużyciem.

Chałupy kurne, dzisiaj raczej trudne do zaobserwowania, obecnie o ile przetrwały, to raczej w postaci budynków gospodarczych, a ich obecny stan przedstawia wiele do życzenia, i nie kojarzy się z domostwem drewnianym w pełnym tego słowa znaczeniu. Właściwie określenie „kurne” najlepiej oddaje ich odbiór przez współczesnych. W ich przypadku trudno o scharakteryzowanie architektury, czy ogólnych założeń, raczej były wyrazem stanu ekonomicznego właścicieli. Ich wielkość, wysokość, obszerność, wyposażenie w okna i materiał, z którego były wykonane

determinowały zasoby finansowe, a być może i kwestie pomocy rodzinnej oraz sąsiedzkiej w trakcie budowy.

Budynki inwentarskie tradycyjnie były posadowione na luźno ułożonych kamieniach polnych lub tylko na podsypce kamiennej. W narożach takich budynków pojawiały się niekiedy także większe kamienie. W bogatszych gospodarstwach stosowano podmurówkę na zaprawie wapiennej. Standardem były ściany z belek sosnowych i jodłowych z połowizn lub okrągłaków. Specyficznie wznoszono stodoły, które miały często ściany szczytowe murowane, a pozostałe z desek w konstrukcji ryglowej.

Generalnie, założenia takie realizowane były na planie kwadratu lub prostokąta. Najbardziej imponujące rozmiary, co oczywiste, miały stodoły i obory. W tym drugim przypadku nierzadko pod wspólnym dachem obok obory lokalizowano też stajnie, chlewy i wystawy. Na chwilę obecną nie można już zlokalizować na terenie powiatu obór lub stodół pod wspólnym dachem z domem. Można byłoby doszukiwać się takich wspólnych założeń jedynie w przypadku domu z chlewikiem bądź kurnikiem.

Stodoły dzieliły się najczęściej na dwa zapola i jedno boisko, czasem takie założenia wzbogacano o sieczkarnię lub wozownię. Wyjątkowo zdarzały się stodoły o bardziej rozwiniętym lub zredukowanym założeniu (np. trzy zapola i dwa boiska, jedno zapole i jedno boisko).

Budynki gospodarcze – podobnie jak mieszkalne – przykrywano dachami czterospadowymi, w miarę upływu czasu, zwłaszcza od lat. 30. XX wieku i po II wojnie światowej dachami dwuspadowymi, Kryto także na podobieństwo chałup – początkowo słomą, u bogatszych gontem. Zdecydowanie tańszym kosztem i z gorszym materiałem wykonywano powały. Były to luźno ułożone żerdzie, połowizny belek lub łupane deski, w bogatszych gospodarstwach, zwłaszcza po II wojnie światowej, były to już deski tarte.

Podłoga w budynkach inwentarskich to najczęściej ubita ziemia (klepisko), polepa gliniana, rzadziej podłoga z tarcic lub dylów, wyjątkowo w chlewikach kładziono posadzkę kamienną.

Jednym z ważniejszych elementów były wrota/drzwi. Przeważały konstrukcje węgarowe i łątkowe. Same drzwi zbijano z kilku desek, przymocowywano do spąg i zawieszano na zawiasach pasowych. Boiska stodół miały najczęściej dwie pary wrót. Drugim elementem były nierzadko małe okna, ale to raczej w oborach, ponieważ konstrukcja stodół z góry zakładała naturalną wentylację poprzez szczeliny pomiędzy deskami lub belkami ścian.



Przykład najpopularniejszego przydomowego ganku zamkniętego z dwuspadowym dachem,
fot. Piotr Kardys



Przykład przydomowej piwniczki z zabudową drewnianą oraz dwuspadowym daszkiem (Łączna),
fot. Piotr Kardys



Przykład dachu typu naczółkowego (Osełków),
fot. Piotr Kardys



Przykład dachu dwuspadowego z tzw. okapem (Łączna),
fot. Piotr Kardys



Przykład konstrukcji dachu wielospadowego (Suchedniów),
fot. Piotr Kardys



Przykład konstrukcji dwuspadowej dachu z tzw. okapem (Bliżyn),
fot. Piotr Kardys



Przykład dobrze widocznej
konstrukcji zrębowej (Suchedniów),
fot. Piotr Kardyś



Przykład osadzenia ramy okiennej w łątkach
i budowy ściany frontowej metodą
sumikowo-łątkową,
fot. Piotr Kardyś



Przykład ozdobnego wykończenia belek stropowych,
fot. Piotr Kardys



Rzadki już przykład
budynku zwieńczonego dachem krytym strzechą (Suchedniów),
fot. Piotr Kardyś



Przykłady zdobień
na ścianach
frontowych,
fot. Piotr Kardyś,
Marcin Janakowski



Przykład tzw. ściany ogniowej, tj. zabezpieczenie kamienne lub murarskie ściany budynku, którą uważano za najbardziej narażoną na podpalenie lub inne czynniki natury,
fot. Piotr Kardys



Przykład podmurówki wykonanej z kamieni polnych,
miejscami uzupełnianej zaprawą murarską (Skarżysko-Kamienna),
fot. Marcin Janakowski

KATALOG



Fragment zabudowy
we wsi Czerwona Górka (gmina Łączna),
autor: Jan Spółczyński

GMINA BLIŻYN



Fot. Piotr Kardys

Bliżyn notowany jest w źródłach historycznych od XV wieku, kiedy Jan Długosz wspomniał o tej miejscowości, jako miejscu postoju króla Władysława Jagiełły w trakcie marszu pod Grunwald. Położony był wówczas na tzw. „wielkiej drodze” prowadzącej z Bodzentyna do Żarnowa. Jednak niepotwierdzona tradycja miejscowa wiąże jego początki z legendą o św. Jacku Odrowążu. W XV wieku *Blizin* podlegał licznym transakcjom majątkowym, przynależał do parafii w Odrowążu i powoli stawał się lokalnym centrum działalności górnictwa rud żelaza i hutnictwa.

Nie wiemy nic o jego początkowej zabudowie, poza tym, że określany był jako wieś z karczmą, dwoma, a z czasem nawet z pięcioma kuźnicami, dworem, folwarkiem, browarami, gorzelnią i młynem. W XVIII wieku stał już w Bliżynie dwór murowany z oficyną, cegielnia, piec wapienny, wielki piec, olejarnia i dwadzieścia drewnianych domostw włościańskich (z budynkami gospodarczymi, jak szopy/stodoły, obory, chlewiki i kurniki). Pośrednią informacją o ówczesnej zabudowie drewnianej jest opis klucza bliżyńskiego, w którym wyliczono 81 domów włościańskich.



„Bliżyn” – fragment mapy *Carte von West-Gallizien welche [...] in den Jahren von 1801 bis 1804 unter Direction [...] Anton Mayer von Heldensfeld [...] aufgenommen worden. Gezeichnet, und gestochen von Hieronimus Benedicti.*

W 2. poł. XIX wieku zabudowa wsi wzrosła do 34 domów i postępowała gwałtownie dalej.

Z pozostałych miejscowości wchodzących obecnie w skład gminy bliżyńskiej informacje o dawnej zabudowie zachowały się dla Kopciów (w XIX wieku w osadzie było już sześć domostw), Mroczkowa (osada hutnicza), Nowek (trzy domostwa w XIX wieku), Odrowążka (już 29 domostw na początku XIX wieku), Płackowa (dziewiętnaście domostw na początku XIX wieku), Smolarza (już sześć domostw na początku XIX stulecia), Sorbina (już dwadzieścia domostw w XVII wieku, by pod koniec XIX stulecia osiągnąć blisko siedemdziesiąt), Ubyszowa (wieś już na początku XIX wieku liczyła 10 domostw), Wojtyniowa (na początku XIX wieku liczył już czternaście domostw), Wołowa (na początku XIX wieku liczył trzynaście domostw), Zbrojowa (liczył w tym czasie dwanaście domostw).

Już tylko pobieżna eksploracja w terenie pozwala wskazać obszar obecnej gminy bliżyńskiej, jako bardzo bogaty w zachowane przykłady architektury drewnianej o charakterze zabytkowym. Jednak bez zaangażowania się gminy w pozyskanie materiałów źródłowych, statystycznych, kartograficznych i źródła wywołane oraz sfinansowanie odpowiedniego zespołu badawczego niemożliwe jest w miarę pełne i rzetelne opracowanie tematu. Dlatego w tym konkretnym przypadku ograniczono się jedynie do zasygnalizowania problemu poprzez ujęcie reprezentatywnych przykładów z terenu obecnej gminy.

Wykaz skatalogowanych obiektów:

- Bliżyn, ul. Tadeusza Kościuszki 28: stodoła w konstrukcji sumikowo-łatkowej, na podmurówce z kamieni polnych, o dwóch boiskach i dwóch zapolach, z chlewikiem,
- Brzeście nr 11: dom drewniany w konstrukcji zrębowej (jaskółczy/rybi ogon), szerokofrontowy, jednotraktowy, na podmurówce z luźnych kamieni polnych, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej, z dobrze widocznym mocowaniem okien w łątkach, dach współczesny dwuspadowy, bardzo dobrze widoczne podwaliny łączone na zakład, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych, rysie, dom w trakcie remontu.
- Drożdżów, ul. Zafabryczna 22: dom drewniany w konstrukcji zrębowej, jednotraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej, szerokofrontowy, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych, dobrze widoczne podwaliny łączone na zakład, dach współczesny dwuspadowy z późniejszą dobudówką na ścianie zachodniej.
- Kapturów nr 10: dom drewniany w konstrukcji zrębowej, półtoraktowy, szerokofrontowy, na podmurówce kamiennej, dach czterospadowy, częściowo kryty gontem. Do ściany wschodniej dobudowano niewielkie zaplecze gospodarcze.
- Kapturów nr 16: dom drewniany w konstrukcji zrębowej, jednotraktowy, szerokofrontowy, na podmurówce z kamieni polnych obrzuconej współcześnie cementem, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych, dobrze widoczne podwaliny łączone na zakład, dach współczesny czterospadowy.
- Kapturów nr 26: dom drewniany w konstrukcji zrębowej, jednotraktowy, szerokofrontowy, na podmurówce z kamieni polnych obrzuconej współcześnie cementem, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych, dach dwuspadowy pokryty blachą odślaniającą miejscowo wcześniejsze pokrycie gontowe.
- Kucębów nr 19, dom drewniany w konstrukcji zrębowej, jednotraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej, szerokofrontowy, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych, dobrze widoczne podwaliny łączone na zakład, dach kryty blachą o konstrukcji typu naczółkowego, podmurówka kamienna.
- Kucębów nr 42, dom drewniany w konstrukcji zrębowej, jednotraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej, szerokofrontowy, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych, dobrze widoczne podwaliny łączone na zakład, dach kryty eternitem o konstrukcji typu naczółkowego.

- Nowy Odrowążek 3: dom drewniany w konstrukcji zrębowej, półtoratraktowy, wąskofrontowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, na podmurówce z luźnych kamieni polnych wspólnie obrzuconej zaprawą, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych, dobrze widoczne podwaliny łączone na zakład, dach współczesny czterospadowy, w zabudowie razem z drewnianym budynkiem gospodarczym (chlewik?), w konstrukcji zrębowej.
- Odrowążek nr 4: dom drewniany w konstrukcji zrębowej (jaskółczy/rybi ogon), szerokofrontowy, jednotraktowy symetryczny, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, oszalowane góra poziomo dół pionowo, na podmurówce z kamieni polnych obrzuconej wspólnie cementem, dach współczesny czterospadowy, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych.
- Odrowążek nr 10: dom drewniany w konstrukcji zrębowej (jaskółczy/rybi ogon), szerokofrontowy, jednotraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, na podmurówce z kamieni polnych obrzuconej wspólnie cementem, dach współczesny czterospadowy, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych.
- Odrowążek nr 20: dom drewniany piętrowy w konstrukcji zrębowej (jaskółczy/rybi ogon), szerokofrontowy, jednotraktowy symetryczny, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, na podmurówce z kamieni polnych, oszalowane piętro pionowo, dach wielospadowy współczesny, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych.
- Odrowążek nr 27: dom drewniany w konstrukcji zrębowej (jaskółczy/rybi ogon), szerokofrontowy, półtoratraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, na podmurówce z luźnych kamieni polnych, dach współczesny dwuspadowy, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych.
- Odrowążek nr 31: dom drewniany w konstrukcji zrębowej (jaskółczy/rybi ogon), szerokofrontowy, półtoratraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, na podmurówce z luźnych kamieni polnych, dach współczesny dwuspadowy, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych.
- Odrowążek nr 90: dom drewniany w konstrukcji zrębowej, szerokofrontowy, jednotraktowy symetryczny, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, oszalowane góra poziomo dół pionowo, na podmurówce z kamieni polnych obrzuconej wspólnie cementem, dach współczesny dwuspadowy, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych, zabudowania gospodarcze zabytkowe, częściowo gacone pionowymi klepkami na ścianach zewnętrznych, całość założenia w kształcie litery L.
- Rędocin nr 1: dom drewniany w konstrukcji zrębowej, półtoratraktowy, szerokofrontowy, oszalowany deskami poziomymi, na podmurówce z luźnych kamieni polnych wspólnie obrzuconej zaprawą, dach współczesny dwuspadowy.

- Rędocin nr 3: dom drewniany w konstrukcji zrębowej, półtraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, szerokofrontowy, na podmurówce z luźnych kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych, dobrze widoczne podwaliny łączone na zakład, dach współczesny czterospadowy.
- Rędocin nr 22a: dom drewniany w konstrukcji zrębowej, jednoraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, wąskofrontowy, okiennice, na podmurówce z luźnych kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych, dobrze widoczne podwaliny łączone na zakład, dach współczesny dwuspadowy.
- Sorbin nr 27: dom drewniany w konstrukcji zrębowej (jaskółczy/rybi ogon), szerokofrontowy, jednoraktowy symetryczny, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, na podmurówce z kamieni polnych, dobrze widoczne mocowanie okien w łątkach, dach czterospadowy, bardzo dobrze widoczne podwaliny łączone na zakład, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych, rysie, dom w trakcie remontu.
- Sorbin nr 110: dom drewniany w konstrukcji zrębowej (jaskółczy/rybi ogon), szerokofrontowy, z gankiem, jednoraktowy symetryczny, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, na podmurówce z kamieni polnych, oszalowane góra poziomo dół pionowo, dach dwuspadowy współczesny, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych.
- Ubyszów nr 10: dom drewniany w konstrukcji zrębowej, jednoraktowy, szerokofrontowy, na podmurówce z kamieni polnych obrzuconej współcześnie cementem, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych, dobrze widoczne podwaliny łączone na zakład, dach współczesny dwuspadowy.
- Ubyszów nr 76: dom drewniany w konstrukcji zrębowej, jednoraktowy, wąskofrontowy, na podmurówce z kamieni polnych obrzuconej współcześnie cementem, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych, dobrze widoczne podwaliny łączone na zakład, dach współczesny dwuspadowy.
- Ubyszów nr 80: dom drewniany w konstrukcji zrębowej, jednoraktowy, szerokofrontowy, na podmurówce z kamieni polnych obrzuconej współcześnie cementem, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych, dobrze widoczne podwaliny łączone na zakład, dach współczesny czterospadowy.

GMINA ŁĄCZNA



Fot. P. Kardys

Początki osadnictwa sięgają zapewne XIII wieku, zaś w XV stuleciu było tu już jedenaście gospodarstw, sołectwo, karczma, młyn. W stuleciach późniejszych nastąpił szybki rozwój demograficzny osady, która na początku wieku XIX liczyła już 125 domostw skoncentrowanych głównie wzdłuż drogi do Ostojowa. We wsi stał kościółek drewniany/kaplica, z czasem zastąpiony murowanym w 1920 roku, przy którym zachowała się zabytkowa drewniana dzwonnica.

Z pozostałych miejscowości obecnej gminy informacje co do zabudowy zachowały się dla Dulęby (na początku XIX wieku stał tu jeden młyn o konstrukcji szkieletowej i dom). Z kolei w Goździe w tym samym czasie stało już trzydzieści domów (ale pod koniec wieku było już około setki domostw), w Klonowie osiemnaście, w Osełkowie dziewiętnaście.



„Łączna” – fragment mapy *Carte von West-Gallizien welche [...] in den Jahren von 1801 bis 1804 unter Direction [...] Anton Mayer von Heldensfeld [...] aufgenommen worden. Gezeichnet, und gestochen von Hieronimus Benedicti.*

Wykaz skatalogowanych obiektów:

- Jęgrzna nr 11: dom drewniany w konstrukcji zrębowej na rybi ogon, wąskofrontowy, półtoratraktowy, na podmurówce z luźnych kamieni polnych, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, z dobrze widocznym mocowaniem okien w łątkach, dach dwuspadowy z okapem, bardzo dobrze widoczne podwaliny łączone na zakład, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych.
- Jęgrzna nr 36: dom wąskofrontowy, półtoratraktowy, na podmurówce z luźnych kamieni polnych, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej łączone w narożach na zrąb (jaskółczy ogon), dobrze widoczne końcówki belek stropowych, rysie, dach dwuspadowy, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach.
- Jęgrzna nr 40: dom szerokofrontowy, półtoratraktowy, na podmurówce kamiennej, otynkowanej, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej łączone w narożach na zrąb, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, dach w typie naczółkowym z okapem.
- Klonów, budynek dawnej szkoły: zbudowany po II wojnie światowej, dobry przykład architektury drewnianej o wielu cechach typowych dla przedwojennych willi, współcześnie przebudowany, piętrowy, zachowana bryła zewnętrzna, pierwotnie wielotraktowy, dach współczesny czterospadowy z wykuszami.
- Klonów nr 28: dom mieszkalny szerokofrontowy, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą współcześnie obrzuconej cementem, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej łączone w narożach na zrąb (jaskółczy ogon), dobrze widoczne końcówki belek stropowych, rysie, widoczne belki podwalinowe i przyciesia, dach dwuspadowy.
- Klonów nr 36: połowa dawnego domu szerokofrontowego z drewnianym gankiem, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej szalowane deskami góra poziomo dół pionowo, dach dwuspadowy, charakterystyczna północna ściana obita deskami/klepkami pionowymi zabezpieczającymi przed opadami (gacenie), widoczne rysie, podmurówka z kamieni polnych współcześnie obrzucona cementem.
- Klonów: budynek gospodarczy (spichlerz?), na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą, wąskofrontowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej łączone w narożach na zrąb (jaskółczy ogon), dobrze widoczne końcówki belek stropowych, rysie, widoczne belki podwalinowe i przyciesia, dach dwuspadowy.
- Łączna, Kamionki (obok kościoła): relikty zabudowań mieszkalnych i gospodarczych, wąskofrontowy dom z czterospadowym dachem, z charakterystycznym wykończeniem ściany szczytowej

klepkami ułożonymi w jodełkę (tzw. gacenie, prawdopodobnie zabezpieczenie przed zacinającym deszczem i śniegiem), na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej cementem, zabudowania gospodarcze zamknięte od strony pola stodołą, pomiędzy domem a stodołą komórki i chlewik, całość w kształcie litery L dłuższym bokiem od strony pola.

- Łączna, ulica Krakowska 97: dom szerokofrontowy, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą współcześnie obrzucony cementem, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone w narożach na zrąb (jaskółczy ogon), dach współczesny dwuspadowy.
- Osełków nr 20: zabudowania gospodarstwa w układzie pierwotnym w kształcie litery L, dom mieszkalny szerokofrontowy, ściany szalowane deskami w układzie góra poziome dół pionowe, w konstrukcji sumikowo-łatkowej, podmurówka z kamieni polnych współcześnie obrzuconych cementem, dobrze widoczne profilowane zakończenia belek stropowych i rysie, dach współczesny dwuspadowy, zachowane dobudowane bezpośrednio do domu zabudowania gospodarcze na charakterystycznej podmurówce zgodnej z profilem gruntu.
- Osełków nr 31: dom mieszkalny szerokofrontowy, półtraktowy, dach czterospadowy, szalowany deskami w układzie góra poziome dół pionowe, z gankiem, dobrze widoczne profilowane zakończenia belek stropowych i rysie, ganek ozdobiony pod okapem fryzem w kształcie rombów.
- Występa nr 30: dom drewniany półtraktowy, szerokofrontowy, oszalowany deskami w układzie pionowy dół pozioma góra, dach dwuspadowy współczesny, w podwórzu zabudowania gospodarcze – stodoła zabytkowa z przybudówkami zamykająca podwórko od strony pola.
- Występa nr 89: dom drewniany w konstrukcji zrębowej na rybi ogon, szerokofrontowy, dwutraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej, z dobrze widocznym mocowaniem okien w łątkach, dach dwuspadowy.
- Zalezianka (dawna szkoła podstawowa z pocz. XX wieku): dom drewniany w konstrukcji zrębowej na rybi ogon, szerokofrontowy, dwutraktowy, na podmurówce, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej, z dobrze widocznym mocowaniem okien w łątkach, dach dwuspadowy, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych, od frontu dobrze widoczny okap zakończony rysiami (długa belka biegnąca po całej długości ściany).
- Zagórze nr 11: dom drewniany w konstrukcji zrębowej na rybi ogon, z oryginalnym gankiem drewnianym, szerokofrontowy, półtraktowy, na podmurówce obrzuconej współcześnie, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej, z dobrze widocznym mocowaniem okien w łątkach, dach dwuspadowy współczesny.

- Zagórze nr 32: dom drewniany z oryginalnym gankiem drewnianym z fryzem pod okapem, szerokofrontowy, półtoratraktowy, na podmurówce obrzuconej współcześnie, oszalowany deskami w układzie pionowy dół pozioma góra, dach dwuspadowy współczesny.
- Zagórze nr 35: budynek gospodarczy w konstrukcji zrębowej na obłap, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, składa się ze stodoły, spichlerza, obory, dach czterospadowy współczesny.
- Zagórze nr 37: dom drewniany z gankiem, szerokofrontowy, na podmurówce obrzuconej współcześnie, dach dwuspadowy pokryty eternitem.
- Zagórze nr 40: dom drewniany z gankiem współczesnym, szerokofrontowy, na podmurówce obrzuconej współcześnie, oszalowany deskami w układzie pionowy dół pozioma góra, dach czterospadowy współczesny.
- Zagórze nr 44: dom drewniany z gankiem współczesnym, szerokofrontowy, na podmurówce obrzuconej współcześnie, oszalowany deskami w układzie pionowy dół pozioma góra, dach czterospadowy współczesny.
- Zagórze nr 45: dom drewniany z gankiem współczesnym, szerokofrontowy, pierwotny układ bez ganku półtoratraktowy, na podmurówce obrzuconej współcześnie, oszalowany deskami w układzie pionowy dół pozioma góra, dach czterospadowy współczesny.
- Zajamie: kompleks zabudowań gospodarczych sprzed II wojny światowej; dom szerokofrontowy, w konstrukcji zrębowej na jaskółczy/rybi ogon, na podmurówce z luźnych kamieni polnych (współcześnie obrzuconych zaprawą), usytuowany dłuższą ścianą o jednym oknie w konstrukcji sumikowo-łątkowej do drogi, wejście od strony podwórza, dach dwuspadowy współczesny, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych; stodoła osadzona na luźnych kamieniach polnych o jednym boisku i dwóch zapolach, dach dwuspadowy współczesny.
- Zalezianka nr 16: dom drewniany, szerokofrontowy, dwutraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, z dobrze widocznym mocowaniem okien w łątkach, oszalowany deskami, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą, dach dwuspadowy.
- Zalezianka nr 24: dom drewniany w konstrukcji zrębowej na rybi ogon, szerokofrontowy, dwutraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, z dobrze widocznym mocowaniem okien w łątkach, dach dwuspadowy, podmurówka z kamieni polnych współcześnie obrzucona cementem, dobrze widoczne profilowane końcówki belek stropowych.
- Zalezianka nr 37: dom drewniany w konstrukcji zrębowej na rybi ogon, szerokofrontowy, dwutraktowy, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, z dobrze widocznym mocowaniem okien w łątkach, dach dwuspadowy, dobrze widoczne

profilowane końcówki belek stropowych, bardzo dobrze widoczne podwaliny łączone na zakład, od frontu dobrze widoczny ocap zakończony rysiami.

- Zalezianka nr 49: dom drewniany, szerokofrontowy, dwutraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, z dobrze widocznym mocowaniem okien w łątkach, oszalowany deskami, na wysokiej podmurówce z kamieni polnych obrzuconych cementem, dach dwuspadowy, wielorodzinny, dwa ganki drewniane (od frontu i od podwórka).
- Zalezianka nr 74: dom drewniany w konstrukcji zrębowej na rybi ogon, szerokofrontowy, z gankiem drewnianym, dwutraktowy, na podmurówce, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, z dobrze widocznym mocowaniem okien w łątkach, dach dwuspadowy, zabudowania gospodarcze drewniane, m.in. piwnica/spichlerz drewniany na podmurówce z luźnych kamieni polnych, dach dwuspadowy współczesny.
- Zaskale nr 15: dom szerokofrontowy, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą współcześnie obrzuconej cementem, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej łączone w narożach na zrąb (jaskółczy ogon), dobrze widoczne końcówki belek stropowych, rysie, dach współczesny czterospadowy.
- Zaskale nr 19: dom szerokofrontowy, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą współcześnie obrzuconej cementem, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej łączone w narożach na zrąb (jaskółczy ogon), dobrze widoczne końcówki belek stropowych, rysie, dach oryginalny z klepek dwuspadowy.
- Zaskale nr 21: dom szerokofrontowy, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą współcześnie obrzuconej cementem, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej łączone w narożach na zrąb (jaskółczy ogon), dobrze widoczne końcówki belek stropowych, rysie, dach współczesny dwuspadowy.

GMINA SKARŻYSKO-KAMIENNA



Fot. Marcin Janakowski

Historia Skarżyska-Kamiennej sięga wczesnego średniowiecza, co potwierdzają źródła pisane. I chociaż źródła archeologiczne są skąpe, a dokładniejsze dane co do zabudowy pochodzą dopiero z połowy XV wieku, nie ulega wątpliwości, że już wtedy istniało stałe osadnictwo będące zaczątkiem obecnych osiedli na terenie obecnego miasta.

Dokładniejsze dane posiadamy dopiero począwszy od XIX wieku i są to dane wielce pouczające. I tak w Ciurowie było już trzynaście domostw, na Bzinku dwadzieścia jeden, w Bzinie szesnaście, na Milicy dwadzieścia dwa, w Skarżysku Książęcym aż czterdzieści osiem, w Kamiennej trzydzieści dwa, na Posadaju dwadzieścia trzy, w Szczepanowie trzy, na Rejowie dwadzieścia. Wraz z uprzemysłowieniem drugiej połowy XIX wieku, a zwłaszcza z przeprowadzeniem przez teren obecnego miasta kolei żelaznej rozpoczął się gwałtowny rozwój urbanizacyjny (choć trzeba wspomnieć, że pierwszy impuls przyszedł wraz z reformami czynszowymi), którego drewniane „perelki” możemy obserwować do dnia dzisiejszego, albo przynajmniej podziwiać je na starych fotografiach.

Już na przełomie XIX/XX stulecia liczby domów drewnianych przedstawiały się imponująco w stosunku do danych sprzed wieku: np. w Bzinku było ok. setki domów, w Kamiennej ponad dwieście pięćdziesiąt, w Milicy ok. siedemdziesiąt, w Pogorzałym ok. osiemdziesiąt, w Skarżysku Książęcym ponad półtorej setki.



Fragment mapy *Carte von West-Gallizien welche [...] in den Jahren von 1801 bis 1804 unter Direction [...] Anton Mayer von Heldensfeld [...] aufgenommen worden. Gezeichnet, und gestochen von Hieronimus Benedicti.*

Wykaz skatalogowanych obiektów:

- Skarżysko-Kamienna, Łyżwy 197: młyn wodny, obecnie elektrownia wodna, budynek w konstrukcji szkieletowej, na podmurówce z kamienia, dach współczesny dwuspadowy.
- Skarżysko-Kamienna, Łyżwy nr 45: dom drewniany, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb, jednotraktowy, szerokofrontowy, na podmurówce z kamieni polnych obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, dach współczesny dwuspadowy.
- Skarżysko-Kamienna, ul. 3 Maja 129: dom drewniany, szerokofrontowy, jednotraktowy symetryczny, oszalowany deskami góra poziomo dół pionowo, na podmurówce z kamieni polnych obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dobrze widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, dach współczesny dwuspadowy
- Skarżysko-Kamienna, ul. Krakowska 58: dom drewniany, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb, z gankiem, jednotraktowy, szerokofrontowy, oszalowany deskami góra poziomo dół pionowo, na podmurówce z kamieni polnych obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dobrze widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, dach współczesny dwuspadowy.
- Skarżysko-Kamienna, ul. Krakowska 151: dom drewniany, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), z gankiem, jednotraktowy, szerokofrontowy, na podmurówce z kamieni polnych obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dobrze widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, dach współczesny dwuspadowy.
- Skarżysko-Kamienna, ul. Langiewicza 18: dom drewniany, jednotraktowy, szerokofrontowy, na podmurówce z kamieni polnych obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, dach współczesny dwuspadowy.
- Skarżysko-Kamienna, ul. Langiewicza 89: dom drewniany, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), jednotraktowy, szerokofrontowy, na podmurówce z kamieni polnych obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, rysie, dobrze widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, dach współczesny dwuspadowy.
- Skarżysko-Kamienna, ul. Rycerska 105: dom drewniany, szerokofrontowy, półotraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej, oszalowany deskami góra poziomo dół pionowo, podwójny drewniany fryz oddzielający deski poziome i pionowe, na podmurówce z kamieni polnych obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dobrze widoczne belki

podwalinowe łączone na zakład, dach współczesny dwuspadowy (zachowane częściowo oryginalne zawiasy drzwiowe).

- Skarżysko-Kamienna, ul. Rycerska 45: dom drewniany, szerokofrontowy, jednotraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), na podmurówce z kamieni polnych obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dobrze widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, dach współczesny dwuspadowy.
- Skarżysko-Kamienna, ul. Rycerska 137: dom drewniany, szerokofrontowy, jednotraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb, oszalowany deskami góra poziomo dół pionowo, na podmurówce z kamieni polnych obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dobrze widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, dach współczesny dwuspadowy.
- Skarżysko-Kamienna, ul. Warszawska 199: dom drewniany, szerokofrontowy, jednotraktowy symetryczny, oszalowany deskami góra poziomo dół pionowo, na podmurówce z kamieni polnych obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dobrze widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, dach współczesny dwuspadowy.
- Skarżysko-Kamienna, ul. Warszawska 89/95: budynek drewniany gospodarczy (obora/chlewik), na wysokiej podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), dobrze widoczne końcówki belek stropowych, rysie, dobrze widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, dach współczesny dwuspadowy.
- Skarżysko-Kamienna, ul. Wojska Polskiego 81: dom drewniany piętrowy, wielotraktowy, szerokofrontowy, ściany w konstrukcji zrębowej, oszalowane góra poziomo dół pionowo, w typie willi, dach wielospadowy współczesny, na podmurówce z kamieni polnych obrzuconych zaprawą.
- Skarżysko-Kamienna, ul. 1 Maja 27: dom drewniany piętrowy, na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, wielotraktowy, oszalowany deskami.
- Skarżysko-Kamienna, ul. 1 Maja 41: dom drewniany, szerokofrontowy z otwartym gankiem, dwutraktowy, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (blacha).
- Skarżysko-Kamienna, ul. 1 Maja 44: dom drewniany, szerokofrontowy, dwutraktowy na podmurówce z cegieł, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. 1 Maja 76: dom drewniany szerokofrontowy, piętrowy, wielotraktowy, dach współczesny, pierwotnie o charakterze willowym z balkonami i tarasami, oszalowany deskami, przebudowany.

- Skarżysko-Kamienna, ul. 3 Maja 129: dom drewniany, szerokofrontowy, półoratraktowy na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (blacha).
- Skarżysko-Kamienna, ul. 3 Maja 96: dom drewniany, szerokofrontowy, dwutraktowy na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (blacha), zachodnia ściana wymurowana.
- Skarżysko-Kamienna, ul. Chłodna 5: dom drewniany, szerokofrontowy, trzytraktowy na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach czterospadowy ze współczesnym pokryciem (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Dobra 6: dom drewniany, szerokofrontowy, dwutraktowy na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Fabryczna 6: dom drewniany o charakterze willowym, z gankiem i tarasem, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej, oszalowane deskami, dwutraktowy symetryczny, na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dach współczesny wielospadowy,
- Skarżysko-Kamienna, ul. Główna 102: dom drewniany, szerokofrontowy, jednoraktowy na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Główna 125: dom drewniany, szerokofrontowy, jednoraktowy na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Główna 138: dom drewniany, szerokofrontowy, półoratraktowy z dobudowanym zamkniętym gankiem na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy w typie naczółkowym z pozostałościami okapów ze współczesnym pokryciem (papa).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Główna 22: dom drewniany, szerokofrontowy, jednoraktowy ze współczesnym półotwartym gankiem na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Główna 26: dom drewniany, szerokofrontowy, jednoraktowy na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit), ściana wschodnia wymurowana.

- Skarżysko-Kamienna, ul. Główna 54: dom drewniany, szerokofrontowy, półtoratraktowy na podmurówce z kamieni, współcześnie wymurowanej, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach typu naczółkowego ze współczesnym pokryciem (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Główna 67: dom drewniany, szerokofrontowy, jednotraktowy na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Główna 8: dom drewniany, szerokofrontowy, jednotraktowy, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Główna 80: dom drewniany, szerokofrontowy, jednotraktowy na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Główna 85: dom drewniany, szerokofrontowy, jednotraktowy, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Główna 94: dom drewniany, szerokofrontowy, jednotraktowy na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy w typie naczółkowym ze współczesnym pokryciem (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Jana Kochanowskiego 7: dom drewniany, szerokofrontowy z zamkniętym gankiem, na podmurówce z kamieni, współcześnie wymurowanej, widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Kredytowa 12: dom drewniany, szerokofrontowy, jednotraktowy na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (blacha).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Limanowskiego: dom drewniany, szerokofrontowy, półtoratraktowy z zamkniętym gankiem na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Mikołaja Reja 89: dom drewniany szerokofrontowy, jednotraktowy symetryczny, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, łączone na zrąb, na podmurówce z kamieni polnych obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, dach współczesny dwuspadowy.
- Skarżysko-Kamienna, ul. Multanka 1: dom drewniany z sienią, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, łączenie na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), oszalowany deskami góra poziomo dół pionowo, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą, wąskofrontowy, półtoratraktowy, dobrze

widoczne zakończenia belek stropowych, dobrze widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, dach współczesny dwuspadowy.

- Skarżysko-Kamienna, ul. Multanka 12: dom drewniany piętrowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej, łączenie na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą, szerokofrontowy, jednotraktowy symetryczny, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dobrze widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, dach współczesny wielospadowy.
- Skarżysko-Kamienna, ul. Niepodległości 85: dom drewniany z lat 80. XIX w., z przybudówkami w postaci ganków naprzeciwległych, na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, w konstrukcji sumikowo-łatkowej, półtoratraktowy, dach dwuspadowy współczesny.
- Skarżysko-Kamienna, ul. Orła 13: dom drewniany, szerokofrontowy, na podmurówce z kamieni, współcześnie wymurowanej, widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (blacha).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Paryska 45: dom drewniany, szerokofrontowy, jednotraktowy na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Paryska 52: dom drewniany, szerokofrontowy, jednotraktowy na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Paryska 85: dom drewniany, szerokofrontowy z dobudowanym zamkniętym gankiem, jednotraktowy na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit). Wewnątrz na belce stropowej data wzniesienia budynku – 1910 r.
- Skarżysko-Kamienna, ul. Paryska 95: dom drewniany, szerokofrontowy, półtoratraktowy na podmurówce z kamieni, współcześnie wymurowanej, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy w typie naczółkowym z okapami. Współczesne pokrycie (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Paryska 122: dom drewniany, szerokofrontowy, jednotraktowy, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Paryska 131: dom drewniany, wąskofrontowy, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit) oraz blaszany okapem.
- Skarżysko-Kamienna, ul. Paryska 185: dom drewniany, szerokofrontowy, jednotraktowy, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit).

- Skarżysko-Kamienna, ul. Podjazdowa 12: dom drewniany, szerokofrontowy, dwutraktowy na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Podjazdowa 20a: dom drewniany, szerokofrontowy, półtoratraktowy na podmurówce z kamieni polnych i cegieł, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Rajdowa 69: dom drewniany, szerokofrontowy, jednoraktowy na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Rajdowa 104: dom drewniany, szerokofrontowy, jednoraktowy na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy z blaszanym okapem oraz współczesnym pokryciem (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Rajdowa 148: dom drewniany, szerokofrontowy, jednoraktowy na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Sportowa 72: dom drewniany, szerokofrontowy, jednoraktowy ze współczesnym zamkniętym gankiem na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy z blaszanym okapem oraz współczesnym pokryciem (papa).
- Skarżysko-Kamienna, ul. Sportowa 80: dom drewniany o charakterze willowym, z gankiem, dwutraktowy symetryczny, na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dach wielospadowy współczesny.
- Skarżysko-Kamienna, ul. Zacisze 17: dom drewniany, szerokofrontowy, dwutraktowy na podmurówce z kamieni obrzuconych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy ze współczesnym pokryciem (eternit).

GMINA SKARŻYSKO KOŚCIELNE



Fot. Marcin Janakowski

Pierwsze istotne informacje o zabudowie wsi pochodzą dopiero z XIX wieku, chociaż jej początki można ostrożnie cofać do czasu fundacji klasztoru cystersów w Wąchocku, w którego pierwotnym uposażeniu osada ta została wymieniona. Już w XVII wieku musiała być istotnym ośrodkiem osadniczym, skoro zlokalizowano w niej murowany kościół parafialny, folwark, karczmę. Na początku XIX wieku było tu czterdzieści osiem domów mieszkalnych. Pod koniec XIX stulecia stała we wsi blisko setka domostw. Niestety, dwa pożary wsi, które miały miejsce w XX wieku, w dużej mierze zniszczyły starą, przedwojenną zabudowę. Owszem, pozostały domy, które ostały się tym kataklizmom, jednak ich liczne przemiany, zwłaszcza w zakresie struktury zewnętrznej, przede wszystkim związane z termomodernizacją, w zasadzie wykluczają na dzień dzisiejszy wskazanie dużej liczby obiektów drewnianych o charakterze zabytkowym. Do nielicznych można zaliczyć zachowany budynek gospodarczy (spichlerz, chlewik, obora) zlokalizowany na terenie dawnego folwarku, w pobliżu kościoła parafialnego.

Z pozostałych miejscowości obecnej gminy mamy informacje o zabudowie Grzybowej Góry na początku XIX wieku (we wsi stało wówczas dwadzieścia siedem domów i karczma). W tym samym czasie w Kierzu Niedźwiedzim stało już trzysta siedem domostw, w Szczepanowie od sześciu do ośmiu, w Majkowie dwadzieścia osiem domostw, w Lipowym Polu trzydzieści jeden, w Świerczku aż sto trzydzieści sześć, ale jeszcze więcej w Michałowie, bo aż sto trzydzieści dziewięć! Co do innych miejscowości wchodzących w skład obecnej gminy w zasadzie nie posiadamy wiarygodnych informacji co do ich zabudowy (np. w postaci wykazu właścicieli i ich nieruchomości), poza informacjami poglądowymi ze źródeł o charakterze kartograficznym. Jedyna konkretna informacja dla tego okresu to potwierdzony dom i młyn „Piaska”.



„Skarżysko Kościelne” –
fragment mapy *Carte von
West-Gallizien welche [...] in
den Jahren von 1801 bis
1804 unter Direction [...] Anton
Mayer von Heldensfeld [...] aufgenom-
men worden. Gezeichnet, und gestochen
von Hieronimus Benedicti.*

Wykaz skatalogowanych obiektów:

- Grzybowa Góra ul. Świętokrzyska 114: dom drewniany w konstrukcji zrębowej, szerokofrontowy, jednoraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, częściowo zachowane okiennice, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy współczesny.
- Grzybowa Góra ul. Świętokrzyska 46: dom drewniany w konstrukcji zrębowej, szerokofrontowy, półtoraktowy z gankiem na ścianie południowej, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, na podmurówce z kamieni polnych dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy pokryty eternitem.
- Grzybowa Góra ul. Świętokrzyska 47: dom drewniany w konstrukcji zrębowej, szerokofrontowy, jednoraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy pokryty eternitem.
- Grzybowa Góra ul. Świętokrzyska 67: dom drewniany w konstrukcji zrębowej, szerokofrontowy, jednoraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy pokryty eternitem.
- Grzybowa Góra, ul. Świętokrzyska 99: dom drewniany w konstrukcji zrębowej, szerokofrontowy, jednoraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, fryz nadokienny na ścianach szczytowych, dach dwuspadowy współczesny, w części północnej działki zabudowania gospodarcze o identycznym charakterze.
- Kierz Niedźwiedzi, ul. Szydłowiecka 131: dom drewniany w konstrukcji zrębowej (jaskółczy/rybi ogon), szerokofrontowy, jednoraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, na podmurówce z kamieni polnych, widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych i rysie, dach dwuspadowy współczesny.
- Kierz Niedźwiedzi, ul. Szydłowiecka 45: dom drewniany w konstrukcji zrębowej (jaskółczy/rybi ogon), szerokofrontowy, półtoraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, na podmurówce z kamieni polnych, widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych i rysie, dach dwuspadowy współczesny.
- Kierz Niedźwiedzi, ul. Szydłowiecka 82: dom drewniany w konstrukcji zrębowej (jaskółczy/rybi ogon), szerokofrontowy, półtoraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej, na podmurówce z kamieni polnych, widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych i rysie, dach dwuspadowy współczesny.

- Kierz Niedźwiedzi, ul. Szydłowiecka 243: dom drewniany w konstrukcji zrębowej (jaskółczy/rybi ogon), szerokofrontowy, jednotraktowy symetryczny, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej, na podmurówce z kamieni polnych, widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych i rysie, dach dwuspadowy współczesny.
- Lipowe Pole ul. Skarbowa 7: dom drewniany w konstrukcji zrębowej, szerokofrontowy, półotraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej, częściowo zachowane okiennice, oszalowany deskami góra poziomo dół pionowo, na podmurówce z kamieni polnych połączonych zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, fryz nadokienny na ścianach szczytowych, dach dwuspadowy współczesny.
- Lipowe Pole ul. Wesoła 46: dom drewniany w konstrukcji zrębowej, szerokofrontowy, jednotraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej, oszalowany deskami góra poziomo dół pionowo, na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy współczesny.
- Lipowe Pole Plebańskie nr 9: dom szerokofrontowy, jednotraktowy, na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, dach dwuspadowy współczesny.
- Majków Anna, ul. Staffa 33: dom wąskofrontowy, półotraktowy, oszalowany deskami, ściana szczytowa poziomo pozostałe pionowo, dach współczesny dwuspadowy, zabudowa łączona z budynkami gospodarczymi na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą, całość założenia w kształcie litery L zamykająca podwórze stodołą od strony pola.
- Majków Anna, ul. Staffa 133: dom szerokofrontowy, półotraktowy, oszalowany deskami góra poziomo dół pionowo, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą współcześnie obrzuconej cementem, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej, dach współczesny dwuspadowy.
- Majków Anna, ul. Staffa 152: dom szerokofrontowy, jednotraktowy symetryczny, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą współcześnie obrzuconej cementem, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone w narożach na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), dobrze widoczne końcówki belek stropowych, rysie, dach współczesny dwuspadowy, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach.
- Majków Anna, ul. Staffa 162: dom szerokofrontowy, półotraktowy, z okiennicami, oszalowany deskami góra poziomo dół pionowo, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, dach współczesny dwuspadowy.

- Majków ul. Pleśniówka 4: dom szerokofrontowy, jednoraktowy, na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, ściany oszalowane deskami góra poziomo dół pionowo, podbitka dachu oszalowana deskami pionowymi, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), dach dwuspadowy współczesny.
- Majków ul. Pleśniówka 5 (dawniej 85): dom szerokofrontowy, jednoraktowy, na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), dach dwuspadowy współczesny.
- Michałów ul. Jana Pawła 21 (dawniej 265): dom szerokofrontowy, jednoraktowy, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą współcześnie obrzuconej cementem, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone w narożach na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), dobrze widoczne końcówki belek stropowych, rysie, dach współczesny dwuspadowy, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach.
- Michałów ul. Jana Pawła 33: dom szerokofrontowy, półtoraktowy, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą współcześnie obrzuconej cementem, oszalowany deskami góra poziomo dół pionowo, dach współczesny dwuspadowy.
- Michałów ul. Żeromskiego 114: dom szerokofrontowy, półtoraktowy, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą współcześnie obrzuconej cementem, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone w narożach na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), dobrze widoczne końcówki belek stropowych, rysie, dach współczesny dwuspadowy, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach (dom w trakcie robót budowlanych).
- Michałów ul. Żeromskiego 164: dom szerokofrontowy, półtoraktowy, oszalowany deskami góra poziomo dół pionowo, z gankiem, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą współcześnie częściowo obrzuconej cementem, dach współczesny dwuspadowy.
- Michałów ul. Żeromskiego 62: dom szerokofrontowy, półtoraktowy, oszalowany deskami góra poziomo dół pionowo, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, dach współczesny dwuspadowy.
- Skarżysko Kościelne ul. Hłżecka 13: dom szerokofrontowy (1/2 domu oryginalnego), półtoraktowy, na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), dobrze widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, widoczne zakończenia belek stropowych, dach czterospadowy współczesny.
- Skarżysko Kościelne ul. Hłżecka 11: dom szerokofrontowy, półtoraktowy, na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej

łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), dobrze widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, widoczne zakończenia belek stropowych, dach czterospadowy współczesny.

- Skarżysko Kościelne ul. Iłżecka 17: dom szerokofrontowy, jednotraktowy symetryczny, z piętrem, na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), dobrze widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, widoczne zakończenia belek stropowych, dach czterospadowy współczesny.
- Skarżysko Kościelne ul. Iłżecka 22: dom szerokofrontowy, jednotraktowy symetryczny, na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), dobrze widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy współczesny.
- Skarżysko Kościelne ul. Iłżecka 40: dom szerokofrontowy, jednotraktowy symetryczny, na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), dobrze widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, widoczne zakończenia belek stropowych, dach dwuspadowy współczesny.
- Skarżysko Kościelne, Świerczek nr 39: dom drewniany w konstrukcji zrębowej, szerokofrontowy (zachowana w oryginale $\frac{1}{2}$ domu), jednotraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej, oszalowane góra poziomo dół pionowo, na podmurówce z kamieni polnych, widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych i rysie, dach dwuspadowy współczesny.
- Skarżysko Kościelne, Świerczek nr 66: dom drewniany w konstrukcji zrębowej, szerokofrontowy, półtotatraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej, oszalowany deskami pionowymi, na podmurówce z kamieni polnych, widoczne belki podwalinowe łączone na zakład, dobrze widoczne zakończenia belek stropowych i rysie, dach dwuspadowy współczesny.

GMINA SUCHEDNIÓW



Fot. Piotr Kardys

Suchedniów wystąpił w źródłach dopiero w XVI wieku, przy okazji wzmiankowania miejscowych kuźnic, które w przyszłości zdecydowały o rozwoju i znaczeniu górniczo-hutniczym osady w dobrach biskupów krakowskich, a później Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego. Na początku XIX wieku w osadzie stało już pięćdziesiąt pięć domostw, a oprócz tego co najmniej kilkanaście budynków o charakterze przemysłowym. Wówczas też nastąpiło rozplanowanie osady wzdłuż głównej drogi do Bodzentyna. Symbolem rozwoju osady było wybudowanie kościoła parafialnego już w 1758 roku (początkowo jako filia parafii wzdolskiej), przebudowanego w 1852 roku. Ta wieś, często określana, jako osada górnicza, zabudowana była już w XIX wieku przez około sto sześćdziesiąt domostw w Suchedniowie Zachodnim i około siedemdziesiąt w Suchedniowie Wschodnim.

W tym czasie w sąsiednich miejscowościach obecnej gminy suchedniowskiej notowano już liczną zabudowę mieszkalną. W Berezowie było to odpowiednio około czterdzieści domostw, w Baranowie trzydzieści pięć, w Ostojowie siedemdziesiąt siedem, w Konstancyńowie sześć, w Michniowie zaledwie dwadzieścia dziewięć, w Stokowcu trzydzieści pięć, w Jędrowie i Ogonowie szesnaście, Błoto liczyło zaledwie trzy domostwa, w Mostkach dwadzieścia domostw (ponadto zabytkowy budynek



„Suchedniów” – fragment mapy *Carte von West-Gallizien welche [...] in den Jahren von 1801 bis 1804 unter Direction [...] Anton Mayer von Heldensfeld [...] aufgenommen worden. Gezeichnet, und gestochen von Hieronimus Benedicti.*

administracji miejscowego zakładu wielkopieczowego, niestety obecnie już przebudowany), w Starym Stawku nie znamy danych co do zabudowy, ale przetrwała do dzisiaj zabytkowa chałupa z bali drewnianych (datowana na ok. 1880 rok).

Do dnia dzisiejszego najwięcej domów drewnianych przedwojennych o charakterze zabytkowym przetrwało przy ulicach Kieleckiej i Langiewicza. Paradoksalnie, w samym Suchedniowie dawnej, drewnianej substancji zabytkowej jest niewiele, a to z powodu częstych zmian na rynku nieruchomości, większej atrakcyjności typowej dla centrum miejscowości i szybszej, aniżeli w terenie modernizacji substancji mieszkalnej.

Reasumując, na terenie gminy Suchedniów zachowało się do dnia dzisiejszego co najmniej kilkadziesiąt tego typu obiektów, jednak ich liczba bardzo szybko maleje, ponieważ wciąż trwają termomodernizacje substancji mieszkalnej, a co za tym idzie domy takie tracą swój oryginalny charakter, pomimo, że w strukturze wciąż zachowują zasadniczo oryginalne założenie i materiały. Jako przykłady mogą posłużyć domy położone przy ulicy Warszawskiej, które jeszcze w kwietniu 2023 roku i wrześniu 2023 mogłyby znaleźć się w publikacji, ale obecnie po termomodernizacji już nie spełniają przyjętych kryteriów.

Wykaz skatalogowanych obiektów:

- Krzyżka nr 4: dom szerokofrontowy, jednotraktowy, na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), dach dwuspadowy współczesny.
- Suchedniów, Berezów nr 8: dom szerokofrontowy o charakterze willowym, dwutraktowy symetryczny, z gankiem współczesnym, z werandą zabytkową ozdobioną fryzem nadokiennym, ściany łączone na zrąb, oszalowany, pseudo okap nad zadaszeniem parteru wykończony ostro zakończonymi wypustkami, dach dwuspadowy współczesny.
- Suchedniów, Berezów nr 14: dom szerokofrontowy o charakterze willowym, wielotraktowy symetryczny, z gankiem, z werandą, na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb, dach wielospadowy typowy dla przedwojennej zabudowy willowej w Suchedniowie (tzw. „kałamarzyk”), dobrze widoczne końcówki belek stropowych, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach.

- Suchedniów, Berezów nr 39: dom szerokofrontowy, dwutraktowy symetryczny, z gankiem, na podmurówce z luźno ułożonych kamieni polnych, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb (z wierzchu oszalowany), z okiennicami, dach czterospadowy współczesny, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach. W podwórzu budynek gospodarczy wąskofrontowy, jednotraktowy, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach.
- Suchedniów, Berezów nr 77: dom szerokofrontowy, jednotraktowy, z gankiem, na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, ściany oszalowane deskami góra poziomo dół pionowo, dach dwuspadowy współczesny.
- Suchedniów, Jędrów 20: dom drewniany piętrowy o charakterze willi, wielotraktowy, dach współczesny wielopłaszczyznowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach.
- Suchedniów, Pasternik nr 17: dom szerokofrontowy, jednotraktowy, z gankiem, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb, oszalowane deskami poziomo góra pionowo dół, na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, dach dwuspadowy, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach.
- Suchedniów, Podłazie nr 45: dom szerokofrontowy, półotraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb oszalowane deskami pionowymi, na podmurówce z kamieni polnych łączonych współcześnie obrzuconej zaprawą cementową, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, belki podwalinowe łączone na nakładkę, dach współczesny dwuspadowy.
- Suchedniów, Stokowiec 87: dom szerokofrontowy, jednotraktowy, na podmurówce z luźno ułożonych kamieni polnych, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), dach dwuspadowy współczesny, dom w trakcie generalnego remontu i przebudowy.
- Suchedniów, ul. Bodzentyńska 29: dom szerokofrontowy, dwutraktowy symetryczny o charakterze dworku polskiego, z gankiem drewnianym, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb, oszalowane deskami poziomo, na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, dach współczesny dwuspadowy.
- Suchedniów, ul. Bodzentyńska 42: dom szerokofrontowy, jednotraktowy symetryczny, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb, oszalowane deskami poziomo góra pionowo dół, na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, dach współczesny dwu-

spadowy, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach.

- Suchedniów, ul. Emili Peck 38: dom szerokofrontowy, półtoratraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), ściana frontowa obrzucona zaprawą, na podmurówce współcześnie obrzuconej zaprawą cementową, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, dach współczesny dwuspadowy.
- Suchedniów, ul. Kielecka 29: dom wąskofrontowy, jednotraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb, oszalowane deskami poziomo, okiennice, na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, dach dwuspadowy, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach, dach współczesny dwuspadowy.
- Suchedniów, ul. Kielecka 40: dom piętrowy o charakterze willowym, szerokofrontowy, z gankiem, dwutraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, dach współczesny wielospadowy.
- Suchedniów, ul. Kielecka 76: dom wąskofrontowy, jednotraktowy, na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, oszalowany deskami, dach współczesny dwuspadowy (pierwotnie stodoła?).
- Suchedniów, ul. Kielecka 108: dom szerokofrontowy, jednotraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb, na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach, dach współczesny dwuspadowy.
- Suchedniów, ul. Kielecka 181: dom szerokofrontowy, jednotraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą (gliną?), dobrze widoczne końcówki belek stropowych, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach, dach współczesny dwuspadowy.
- Suchedniów, ul. Kielecka 213: dom szerokofrontowy, jednotraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą (gliną?), dobrze widoczne końcówki belek stropowych, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach, dach współczesny dwuspadowy.
- Suchedniów, ul. Koszykowa 5: dom szerokofrontowy, jednotraktowy, z gankiem, na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, ściany oszalowane deskami góra poziomo dół pionowo, dach dwuspadowy współczesny.

- Suchedniów, ul. Koszykowa 24: dom szerokofrontowy, dwutraktowy, na podmurówce z kamieni polnych wspólnie obrzuconej zaprawą, ściany oszalowane deskami góra poziomo dół pionowo, dach dwuspadowy wspólny.
- Suchedniów, ul. Koszykowa 46: dom szerokofrontowy, jednoraktowy, z gankiem, ganek zdobiony fryzem w postaci rombów, na podmurówce z kamieni polnych wspólnie obrzuconej zaprawą, ściany oszalowane deskami góra poziomo dół pionowo, dach dwuspadowy wspólny.
- Suchedniów, ul. Langiewicza 179: dom szerokofrontowy, półtoraktowy, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą wspólnie obrzuconej cementem, oszalowany deskami góra poziomo dół pionowo, ściana frontowa w konstrukcji sumikowo-łatkowej, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, dach wspólny czterospadowy.
- Suchedniów, ul. Langiewicza 20: dom szerokofrontowy, półtoraktowy, z gankiem, z okiennicami, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą wspólnie obrzuconej cementem, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach, dach wspólny czterospadowy.
- Suchedniów, ul. Langiewicza 24: dom szerokofrontowy, jednoraktowy, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą wspólnie obrzuconej cementem, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), dobrze widoczne końcówki belek stropowych, dach wspólny dwuspadowy.
- Suchedniów, ul. Langiewicza 32: dom szerokofrontowy, dwutraktowy symetryczny, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą wspólnie obrzuconej cementem, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, dach wspólny czterospadowy.
- Suchedniów, ul. Langiewicza 47: dom szerokofrontowy, półtoraktowy, z gankiem, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą wspólnie obrzuconej cementem, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), dobrze widoczne końcówki belek stropowych, dach wspólny dwuspadowy.
- Suchedniów, ul. Langiewicza 80: dom szerokofrontowy, jednoraktowy, z gankiem, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą wspólnie obrzuconej cementem, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), dobrze widoczne końcówki belek stropowych, dach wspólny dwuspadowy.

- Suchedniów, ul. Langiewicza 180: dom szerokofrontowy, półtoratraktowy, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą wspólnie obrzuconej cementem, oszalowany deskami góra poziomo dół pionowo, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, dach wspólny czterospadowy.
- Suchedniów, ul. Langiewicza 186: dom szerokofrontowy, półtoratraktowy, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą wspólnie obrzuconej cementem, oszalowany deskami góra poziomo dół pionowo, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, dach wspólny czterospadowy, zabudowania gospodarcze stodoła z jednym boiskiem i dwoma zapolami,
- chlewik/obora i szopa zbudowane w sposób typowy w konstrukcji sumikowo-łatkowej na zrąb (jaskółczy/rybi ogon).
- Suchedniów, ul. Mickiewicza 1: dom szerokofrontowy z pocz. XIX wieku, dwutraktowy, z gankiem, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb, na podmurówce, dach wspólny wielospadowy.
- Suchedniów, ul. Mickiewicza 5: dom szerokofrontowy z XIX wieku, dwutraktowy, z gankiem, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb, na podmurówce wspólnie obrzuconej zaprawą cementową, dach wspólny dwuspadowy (pierwotnie był czterospadowy). Należał i do dziś znajduje się w rękach suchedniowskiej rodziny Wędrychowskich.
- Suchedniów, ul. Ogrodowa 9: dom szerokofrontowy, dwutraktowy symetryczny, piętrowy, w charakterze willowym, z gankiem i werandą, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon) oszalowane deskami poziomo góra pionowo dół, na podmurówce z kamieni polnych wspólnie obrzuconej zaprawą, dach wielospadowy wspólny.
- Suchedniów, ul. Stokowiec 3: dom szerokofrontowy, wielotraktowy, na podmurówce z kamieni polnych wspólnie obrzuconej zaprawą, ściany oszalowane deskami góra poziomo dół pionowo, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej, dach czterospadowy wspólny.
- Suchedniów, ul. Stokowiec 35: dom szerokofrontowy, jednoraktowy, na podmurówce z kamieni polnych wspólnie obrzuconej zaprawą, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), dobrze widoczne końcówki belek stropowych, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach (dom w trakcie robót budowlanych), dach w trakcie remontu.
- Suchedniów, ul. Stokowiec 44: dom szerokofrontowy, półtoratraktowy, na podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą, ściany w konstrukcji sumikowo-łatkowej, częściowo zachowane drewniane okiennice, oszalowany deskami góra poziomo dół pionowo, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, dach wspólny czterospadowy.

- Suchedniów, ul. Zagórska 22: dom szerokofrontowy, jednotraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), na podmurówce z kamieni polnych, dach dwuspadowy współczesny, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach.
- Suchedniów, ul. Zagórska 68: dom wąskofrontowy (koniec XIX w.), wielotraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, dach dwu i wielospadowy współczesny, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach, pierwotnie dom z zabudowaniami gospodarczymi w kształcie litery L (podstawa w kierunku pola), współcześnie całość przebudowana na dom wielorodzinny.
- Suchedniów, ul. Zagórska 81: dom szerokofrontowy (pocz. XX w.), jednotraktowy, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, dach czterospadowy współczesny, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach.
- Suchedniów, ul. Żeromskiego 25: dom szerokofrontowy, jednotraktowy symetryczny, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), na podmurówce z kamieni polnych, dach wielospadowy współczesny, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach, współcześnie częściowo przebudowany, w trakcie remontu.
- Suchedniów, ul. Żeromskiego 29: dom szerokofrontowy, półtoratraktowy, z gankiem, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), na podmurówce z kamieni polnych, dach dwuspadowy, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach.
- Suchedniów, ul. Żeromskiego 63: dom szerokofrontowy, półtoratraktowy, z gankiem, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, dach dwuspadowy, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach.
- Suchedniów, ul. Żeromskiego 73: dom szerokofrontowy, półtoratraktowy, z gankiem, ściany w konstrukcji sumikowo-łątkowej łączone na zrąb (jaskółczy/rybi ogon), na podmurówce z kamieni polnych współcześnie obrzuconej zaprawą, dach dwuspadowy, dobrze widoczne końcówki belek stropowych, belki podwalinowe łączone na nakładkę oparte na kamieniach.

Bibliografia

- Adamczyk A., *Kościół drewniany w województwie kieleckim*, Kielce 1998.
- Bastrzykowski A., *Zabytki kościelnego budownictwa drzewnego w diecezji sandomierskiej*, Kraków 1930.
- Gloger Z., *Budownictwo drzewne i wyroby z drzewa w dawnej Polsce*, Warszawa 1907.
- Kolberg O., *Dzieła wszystkie. Kieleckie*, Wrocław-Poznań 1963 (reprint cz. 1 i 2, t. 18 i 19, Kraków 1885–1886).
- Mirowski R., *Kościół drewniany. Najbardziej polskie...*, Warszawa 2005.
- Moszyński K., *Kultura ludowa Słowian. Kultura materialna*, Warszawa 1967.
- Pokropek M., *Budownictwo ludowe w Polsce*, Warszawa 1976.
- Rączka J., *Architektura drewniana*, Kraków 1990.
- Reinfuss R., *Z badań nad budownictwem ludowym w województwie kieleckim*, „Polska Sztuka Ludowa”, z. 2, 1971.
- Sas Zubrzycki J., *Cieślnictwo polskie. Uzupełnienie Polskiego budownictwa drewnianego z rysunkami*, Lwów 1930.
- Siarkowski W., *Materiały do etnografii ludu polskiego z okolic Kielc*, Kielce 2000 (reprint cz. 1-3 z lat 1878–1880).
- Szura A., *Ochrona zabytków budownictwa drewnianego w województwie kieleckim w latach 1976–1981*, „Ochrona Zabytków” 36/3-4, 1983, s. 293-298.
- Szurowa B., *Drewniane budownictwo ludowe we wsi Kakonin w powiecie kieleckim*, „Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego” 9, 1975.
- Szurowa B., *Przemiany osadnictwa wiejskiego na Kielecczyźnie w dobie uwłaszczeniowej. Zmiany układu przestrzennego wsi*, Kielce 1995.
- Szurowa B., *Zmiany układu przestrzennego wsi kieleckiej od XIII do połowy XX wieku*, Kielce 1998.
- Traczyński E., *Gmina Pierzchnica. Budownictwo ludowe*, Kielce 2008.
- Traczyński E., *Wieś świętokrzyska w XIX i XX wieku*, Kielce 2001.
- Traczyński E., *Wyposażenie budynków mieszkalnych i gospodarczych w regionie świętokrzyskim w 2. poł. XIX i w XX wieku*, Kielce 1986.
- Trawińska M., *Zagroda chłopska w Polsce na przełomie XIX i XX wieku*, Wrocław 1968.

Spis treści

Od redakcji	7
Wstęp	11
Architektura miejska	15
Architektura sakralna	26
Architektura wiejska (gospodarska)	37
KATALOG	53
Gmina Bliżyn	55
Gmina Łączna	61
Gmina Skarżysko-Kamienna	67
Gmina Skarżysko Kościelne	75
Gmina Suchedniów	81
Bibliografia	89

